

DER SANDMANN

E.T.A. HOFFMANN

O Ναθαναήλ στον Λόταρ

Ασφαλώς όλοι σας θα ανησυχείτε που δε σας έγραφα τόσο μα τόσο πολύ καιρό. Η μητέρα θα έχει βέβαια θυμώσει και η Κλάρα ίσως πιστεύει ότι περνώ εδώ ζωή και κότα και λησμονώ την αγγελική της εικόνα που έχω χαραγμένη τόσο βαθιά στην καρδιά και στο νου. Δεν είναι όμως έτσι· κάθε μέρα και ώρα σας σκέφτομαι όλους και η προσφιλής μορφή της μικρής μου Κλάρας περνοδιαβαίνει στα γλυκά όνειρά μου και μου χαμογελά· με τα φωτεινά μάτια της τόσο χαριτωμένα όπως συνήθιζε να κάνει όταν έμπαινα στο σπίτι. Μα πώς μπορούσα να σας γράψω στην καταχερματισμένη πνευματική μου κατάσταση που μέχρι τώρα εμποδίζει κάθε σκέψη! Κάτι φριχτό εισέβαλε στη ζωή μου! Ζοφερά προσαισθήματα ενός απαίσιου και απειλητικού πεπρωμένου απλώνονται σαν μάυρες σκιές από σύννεφα που εμποδίζουν κάθε φιλική ηλιαχτίδα. Καιρός όμως να σου πω τι μου συγέβη. Πρέπει, το καταλαβαίνω, αλλά και μόνο που το σκέφτομαι, αισθάνομαι γελοίος. Αχ, πολυαγαπημένε μου Λόταρ, πώς ν' αρχίσω για να σε κάνω να νιώσεις, έστω και αμυδρά, ότι αυτό που μου συνέβη πριν από λίγες μέρες ήταν σε θέση να μου καταστρέψει τόσο ολέθρια τη ζωή! Αν ήσουν εδώ, θα μπορούσες να το δεις και μόνος σου· αλλά τώρα θα θεωρήσεις ασφαλώς ότι παραλογίζομαι και ότι βλέπω φαντάσματα. Άλλα ας μη μακρηγορώ· το φριχτό συμβάν που μου προκάλεσε τη θανατοερή εντύπωση που μάταια προσπαθώ να ξεχάσω, δεν είναι παρά μόνο η επίσκεψη ενός

πωλητή βαρομέτρων που πριν λίγες μέρες, συγχειριμένα στις 30 του Οκτώβρη στις δώδεκα το μεσημέρι, μπήκε στο δωματιάκι μου για να μου επιδείξει την πραμάτεια του. Δεν αγόρασα τίποτα, απείλησα μάλιστα να τον πετάξω έξω με τις χλοτσιές· εκείνος τότε προτίμησε να κατέβει μόνος του τις σκάλες.

Όπως διαισθάνεσαι, μόνο κάποιοι πολύ προσωπικοί συσχετισμοί θα μπορούσαν να δώσουν βαρύτητα σ' αυτό το περιστατικό, ώστε το πρόσωπο του άμιορου εκείνου πραματευτή να μου φανεί σχεδόν εχθρικό. Έται είναι. Επιστρατεύω λοιπόν όλες μου τις δυνάμεις για να επιβληθώ στον εαυτό μου και να μπορέσω ήρεμα και υπομονετικά να σου εξιστορήσω από τα παιδικά μου χρόνια όσα χρειάζονται για να μπορέσει το εύστροφο μυαλό σου να πλάσει μια καθαρή και διαυγή εικόνα. Ενώ πάω ν' αρχίσω, σε ακούω ήδη να γελάς και να λες στην Κλάρα: «Παιδιάστικα και μώματα!» Γελάστε, παρακαλώ, κοροϊδέψτε με με όλη την καρδιά σας, παρακαλώ πολύ! Άλλα, για το Θεό, εμένα μου σηκώνεται η τρίχα και αν σας εκλιπαρώ να με κοροϊδέψετε το κάνω από τρελή απόγνωση, όμοιο μ' εκείνη του Φραντς Μόορ¹ όταν εκλιπαρούσε τον Ντάνιελ. Άλλα ας συνεχίσω!

Εκτός από την ώρα του γεύματος, εγώ και τα αδέλφια μου βλέπαμε στη διάρκεια της ημέρας ελάχιστα τον πατέρα. Ισως να ήταν πολύ απασχολημένος με τη δουλειά του. Μετά το δείπνο, που σύμφωνα με τις παλιές συνήθειες σερβιρίζόταν στις εφτά, πηγαίναμε όλοι, μαζί μας και η μητέρα, στο γραφείο του πατέρα όπου καθόμασταν γύρω από το στρογγυλό τραπέζι. Ο πατέρας κάπνιζε το τσιμπούχι του και έπινε ένα μεγάλο ποτήρι μπίρα. Συχνά μας διηγιόταν πολλές και θαυμάσιες ιστορίες και το έκανε με τόσο ζήλο, που κάθε τόσο του έσβηνε το τσιμπούχι κι εγώ έπρεπε να του το ανάβω πάλι κρατώντας αναμμένο ένα χαρτί, κάτι που αποτελούσε την κυρίως απόλαυσή μου. Άλλοτε πάλι μας έδινε απλώς κάποια εικόνογραφημένα βιβλία, καθόταν βουβός και ακίνητος στην μπερζέρα του και ξεφυσούσε μεγάλα σύννεφα καπνού, και ήταν σαν να κολυμπούσαμε όλοι μας στην ομίχλη. Κάτι τέτοιες βραδιές η μητέρα ήταν πολύ λυπημένη και πριν καλά σημάνει εννέα, έλεγε: «Άντε παιδιά! Στα χρεβά-

τια σας! Έρχεται ο Ζάντμαν², το νιώθω.» Και πράγματι, κάθε φορά άκουγα κάποιον που ανέβαινε με βαρύ, αργό βήμα τη σκάλα· πρέπει να ήταν ο Ζάντμαν. Κάποτε το υπόκωφο βήμα κι ο θόρυβος μου φάνηκαν ιδιαίτερα φριχτά· ρώτησα τη μητέρα ενώ μας έβγαζε έξω: «Μαμά, ποιος είναι αυτός ο κακός Ζάντμαν που μας διώχνει πάντα απ' τον μπαμπά; Πώς είναι;» «Δεν υπάρχει Ζάντμαν, καλό μου παιδί», απάντησε η μητέρα, «όταν λέω πως ήρθε ο Ζάντμαν εννοώ πως νυστάζετε και δεν μπορείτε να κρατήσετε τα μάτια ανοιχτά, λες και σας έχουν ρίξει άμμο στα μάτια.» Η απάντηση της μητέρας δε με ικανοποίησε, το παιδικό μου μυαλό κυριεύτηκε από τη σκέψη ότι η μητέρα αρνιόταν την ύπαρξη του Ζάντμαν για να μη μας φοβίσει – αλλά εγώ τον άκουγα που ανέβαινε τη σκάλα. Γεμάτος περιέργεια και θέλοντας να μάθω περισσότερα γι' αυτόν και τη σχέση του με μας τα παιδιά, ρώτησα τελικά τη γριά παραμάνα της μικρότερης αδελφής μου τι σόι άνθρωπος ήταν αυτός ο Ζάντμαν. «Δηλαδή, μικρό μου», απάντησε εκείνη, «θες να πεις ότι δεν το ξέρεις; Είναι ένας κακός που επισκέπτεται όσα παιδιά δε θέλουν να πάνε για ύπνο, ρίχνει χούφτες άμμου στα μάτια τους και όταν τα ματωμένα μάτια βγουν έξω από το κεφάλι, τα ρίχνει στο σάκο του και τα πάει να τα φάνε τα παιδάκια του που έχουν τη φωλιά τους στο μισοφέγγαρο κι έχουν ράμφος γαμφό, όπως οι κουκούβαγιες, για να τιμπολογούν τα μάτια των άτακτων παιδιών.» Μέσα μου δημιουργήθηκε μια φριχτή εικόνα του απάνθρωπου Ζάντμαν όταν το βράδυ άκουγα θόρυβο στη σκάλα, έτρεμα από φόβο και φρίκη. Με δάκρυα στα μάτια και τραυλίζοντας φώναζα: «Ο Ζάντμαν, ο Ζάντμαν!» κι αυτό ήταν το μόνο που κατάφερνε να μου αποσπάσει η μητέρα. Έπειτα ανέβαινα τρέχοντας στο υπνοδωμάτιο κι όλη τη νύχτα με κατάτρεχε η φοβερή παρουσία του Ζάντμαν. Χρειάστηκε να μεγαλώσω αρκετά για να καταλάβω ότι η ιστορία με τον Ζάντμαν και τα παιδιά του στη φωλιά του μισοφέγγαρου, έτσι όπως την είχε διηγηθεί η παραμάνα, δεν μπορεί να ήταν και πολύ σωστή· παρ' όλα αυτά ο Ζάντμαν παρέμεινε για μένα ένας μπαμπούλας και ανατριχίλα και φρίκη με κυρίευε όταν τον άκουγα όχι απλώς ν' ανεβαίνει τη σκάλα αλλά και ν' ανοίγει

φορτσάτος την πόρτα του γραφείου του πατέρα μου για να μπει. Μερικές φορές δεν ερχόταν για αρκετό διάστημα, άλλοτε πάλι ερχόταν καθημερινά. Αυτό κράτησε χρόνια, αλλά εγώ δεν μπόρεσα να συνηθίσω το φοβερό στοιχειό, ούτε ξεθώριασε η εικόνα του Ζάντμαν μέσα μου. Η σχέση του με τον πατέρα άρχισε ν' απασχολεί ολοένα περισσότερο τη φαντασία μου· μια ανυπέρβλητη δειλία μ' εμπόδιζε να ρωτήσω γι' αυτό το θέμα τον πατέρα, αλλά με τα χρόνια μεγάλωνε η επιθυμία μέσα μου να ξεδιαλύνω μόνος, ολομόναχος, το μυστικό, να αντικρίσω επιτέλους αυτόν τον θυριλικό Ζάντμαν. Ο Ζάντμαν με είχε βάλει στην τροχιά του παράξενου, της περιπέτειας που τόσο εύκολα φωλιάζει στην παιδική φυχή. Τίποτα δε μου άρεσε περισσότερο από το να ακούω ή να διαβάζω τρομαχτικές ιστορίες με στοιχειά, μάγισσες, νάνους κλπ. Άλλα υπεράνω όλων ήταν πάντοτε ο Ζάντμαν, που με κιμωλία ή κάρβουνο του έδινα τις πιο παράξενες και απωθητικές μορφές και τον ζωγράφιζα παντού, σε τραπέζια, ντουλάπες και τοίχους. Όταν έκλεισα τα δέκα, η μητέρα με μετακόμισε από το παιδικό δωμάτιο σε μια καμαρούλα κοντά στο γραφείο του πατέρα. Εξακολουθούσαμε να εξαφανιζόμαστε μόλις σήμαινε εννιά και ακουγόταν να μπαίνει εκείνος ο άγνωστος στο σπίτι. Από την καμαρούλα μου τον άκουγα να μπαίνει στο γραφείο του πατέρα και λίγο μετά ένιωθαν ν' απλώνεται στο σπίτι κάτι σαν λεπτός ατμός που μύριζε παράξενα. Μαζί με την περιέργεια μεγάλωνε και το θάρρος να γνωρίσω επιτέλους αυτόν τον Ζάντμαν. Συχνά, όταν άκουγα τη μητέρα να φεύγει, έβγαινα χρυφά στο διάδρομο· αλλά δεν μπορούσα να αφουγκρασθώ τίποτα, κι όταν έπαιρνα την κατάλληλη θέση για να τον δω εκείνος είχε τρυπώσει ήδη στο δωμάτιο. Τελικά, μην μπορώντας ν' αντισταθώ, αποφάσισα να χρυφτώ μέσα στο δωμάτιο του πατέρα για να περιμένω εκεί τον Ζάντμαν.

Από τη σιωπή του πατέρα, από τη στενοχώρια της μητέρας κατάλαβα ένα βράδυ πως θα ερχόταν ο Ζάντμαν· γι' αυτό προσποιήθηκα ότι ήμουν πολύ κουρασμένος, εγκατέλειψα το δωμάτιο πριν τις εννιά και χρύφτηκα σε μια γωνιά δίπλα στην πόρτα. Ή εξώπορτα έτριξε κι ένα αργό, βαρύ, βροντερό βήμα διέσχισε το

διάδρομο προς τη σκάλα. Η μητέρα με τ' αδέλφια μου πέρασαν βιαστικά από μπροστά μόνι. Αθόρυβα, τελείως αθόρυβα άνοιξα την πόρτα του δωματίου του πατέρα. Καθισμένος, ως συνήθως, βουβός και ακίνητος με την πλάτη στραμμένη στην πόρτα, δεν με αντιλήφθηκε, κι εγώ τρύπωσα γρήγορα πίσω από την κουρτίνα που κάλυπτε την ανοιχτή ντουλάπα με τα ρούχα του πατέρα μου, η οποία βρισκόταν ακριβώς δίπλα στην πόρτα. Πιο κοντά, όλο και πιο κοντά βροντούσαν τα βήματά – έξω κάποιος έβηχε, έσερνε τα πόδια, μουρμούριζε παράξενα. Η καρδιά μου έτρεμε από φόβο και προσμονή. Κοντά, πολύ κοντά στην πόρτα ένα τελευταίο βήμα, ένα δυνατό χτύπημα στο πόμολο – και η πόρτα ανοίγει τρίζοντας! Προσπαθώ να πάρω θάρρος, κοιτώ διστακτικά. Ο Ζάντμαν στέκεται στη μέση του δωματίου, μπροστά στον πατέρα μου και η άπλετη λάμψη των χειρών φλογίζει το πρόσωπό του! Ο Ζάντμαν, ο φοβερός Ζάντμαν είναι ο γερο-δικηγόρος Κοπέλιους που γευματίζει πού και πού στο σπίτι μας!

Αλλά ακόμα και η πιο απαίσια μορφή δε θα μου προξενούσε βαθύτερη φρίκη απ' ό, τι αύτός ο Κοπέλιους. Φαντάσου ένα μεγαλόσωμο άντρα με φαρδιές πλάτες, με άμορφο χοντρό κεφάλι, φαιοκίτρινο πρόσωπο, φουντωτά γχρίζα φρύδια, κάτω από τα οποία σπινθηροβολούν ένα ζευγάρι πρασινωπά γατίσια μάτια ενώ μια μεγάλη, δυνατή μύτη καλύπτει το πάνω χείλος. Το στραβό στόμα συχνά αλλοιώνεται για να γελάσει μοχθηρά· τότε στα μάγουλα φαίνονται κάποιοι βαθυχόκκινοι λεκέδες κι ένας παράξενος συριστικός ήχος βγαίνει από τα σφιγμένα δόντια. Ο Κοπέλιους μας επισκεπτόταν πάντα φορώντας ένα παλιομοδίτικο σταχτί σακάκι με ασορτί γιλέκο και παντελόνι, αλλά μαύρες κάλτσες και παπούτσια με μικρές πέτρινες αγχράφες. Η μικρή περούκα μόλις και κάλυπτε την κορυφή του κεφαλιού, οι κολλημένες μπουύκλες στέκονταν πολύ πιο πάνω από τα μεγάλα κόκκινα αφτιά του κι ένας φαρδύς κότσος εξείχε από το σβέρχο του και άφηνε να φανεί η ασημένια πόρπη που έκλεινε το σουρωτό γιακά του. Όλη του η εμφάνιση ήταν απωθητική και σιχαμερή· αλλά εμείς τα παιδιά σιχαίνομασταν περισσότερα τα τριχωτά χέρια του, σε σημείο να μη θέλουμε πια ό, τι άγγιζε με αυτά. Έκείνος

το είχε αντιληφθεί κι έτσι, με το ένα ή το άλλο πρόσχημα, άγγιζε χαιρέκακα το γλυκό ή το φρούτο που η μανούλα έβαζε χρυφά στο πιάτο μας, κι εμείς με δάκρυα στα μάτια από αηδία και αποστροφή δεν μπορούσαμε πια να απολαύσουμε τη λιχουδιά. Το ίδιο έκανε όταν ο πατέρας μάς γέμιζε στις γιορτές ένα ποτηράκι με γλυκό χρασί. Το πασπάτευε αιμέσως με το χέρι του ή και το πλησίαζε στα μελανά του χέλη και γέλαγε σατανικά όταν με βουβά αναφίλητά εκφράζαμε την οργή μας. Συνήθιζε να μας αποκαλεί τερατάκια· ενώπιόν του δε μας επέτρεπαν να βγάλουμε άχνα και καταριόμασταν τον εχθρικό ασχημάντρα που μελετημένα και από πρόθεση κατέστρεφε και την παραμικρότερη χαρά μας. Η μητέρα έδειχνε να μισεί όσο κι εμείς τον απεχθή Κοπέλιους· γιατί μόλις εμφανιζόταν εκείνος, η χαρούμενη διάθεση και η άνεμελιά της μετατρέπονταν σε θλιβερή και ζοφερή σοβαρότητα. Ο πατέρας τού συμπεριφερόταν σαν σε ανώτερο ον, του οποίου έπρεπε ν' ανέχεσαι τις αγένειες και να φροντίζεις με κάθε τρόπο να μην του χαλάσεις τα χέφια. Μια νύξη του Κοπέλιους ήταν αρκετή για να μαγειρευτούν τ' αγαπημένα φαγητά του και να σερβιριστούν τα σπανιότερα χρασιά.

Όταν αντίκρισα λοιπόν το πρόσωπό του, με ανατριχίλα και φρίκη στην φυχή κατάλαβα ότι ο Ζάντμαν δεν μπορούσε να είναι άλλος απ' αυτόν, μόνο που ο Ζάντμαν δεν ήταν πια για μένα το σκιάχτρο, του παραμυθιού της παραμάνας, δεν κουβαλούσε πια στη φωλιά του μισοφέγγαρου παιδικά μάτια για τάισμα· όχι, ήταν ένα άσχημο τρομαχτικό τέρας που όπου πατούσε έφερνε οδύνη, συμφορά, προσωρινή ή αιώνια καταδίκη.

Είχα μαρμαρώσει. Ενώ κινδύνευα να με ανακαλύψουν και, όπως ήξερα καλά, να τιμωρηθώ, παρέμεινα εκεί με κολλημένο το κεφάλι στην κουρτίνα για να κρυφακούω. Ο πατέρας υποδέχτηκε με επισημότητα τον Κοπέλιους. «Επί το έργον!» φώναξε εκείνος με βραχνή, καμπανιστή φωνή, ενώ έβγαζε και πετούσε το σακάκι. Ο πατέρας έβγαλε βουβός και σκυθρωπός το νυχτικό και οι δυο τους φόρεσαν μακριές μαύρες ποδιές. Παρέλειφα· να δω από πού τις πήραν. Ο πατέρας άνοιξε την πόρτα μιας εντοιχισμένης ντουλάπας και τότε είδα ότι αυτό που ως εκείνη τη στιγ-

μή θεωρούσα εντοιχισμένη ντουλάπα δεν ήταν παρά μια μαύρη εσοχή όπου υπήρχε ένα μικρό μαγειριό. Ο Κοπέλιους πλησίασε και μια γαλάζια φλόγα πήδησε από την εστία. Τριγύρω υπήρχαν κάθε είδους παράξενα όργανα. Θεέ μου! – καθώς έσκυψε ο γερο-πατέρας μου στη φωτιά, έδειχνε πολύ αλλιώτικος. Κάτι σαν πόνος αλλοίωνε τα ήπια και τίμια χαρακτηριστικά του δίνοντάς του μια άσχημη, απωθητική και διαβολική όφη. Έμοιαζε με τον Κοπέλιους. Αυτός κουνούσε την πυρακτωμένη τανάλια κι έβγαζε από έναν πυκνό καπνό αστραφτερά χομμάτια που στη συνέχεια σφυρηλατούσε με ζήλο. Μου φάνηκε σαν να είδα γύρω μου ανθρώπινα πρόσωπα που όμως, αντί για μάτια, είχαν απαίσιες, βαθιές, μαύρες τρύπες. «Χρειαζόμαστε μάτια! Χρειαζόμαστε μάτια!», φώναζε ο Κοπέλιους με βραχνή και βροντερή φωνή. Έσκουξα και από τη φρίκη που μ' έπιασε σωριάστηκα στο πάτωμα, έχω από την κρυψώνα μου. Μ' άρπαξε τότε ο Κοπέλιους. «Τερατάκι!» μούγκρισε τρίζοντας τα δόντια, με σήκωσε φηλά και με πέταξε πάνω στην εστία έτσι που η φωτιά τσουρούφλισε τα μαλλιά μου: «Να που έχουμε μάτια... δυο όμορφα παιδικά ματάκια..» Αυτό φιθύρισε ο Κοπέλιους και έβγαλε με τα χέρια από τη φωτιά πυρακτωμένους κόκκους σκοπεύοντας να μου τους πετάξει στα μάτια. Τότε ο πατέρας σήκωσε ικετευτικά τα χέρια και φώναξε: «Αφέντη! Αφέντη, άσε τα μάτια του Ναθαναήλ... άφησέ του τα μάτια!» Ο Κοπέλιους γέλασε ηχηρά και είπε: «Ας κρατήσει λοιπόν ο νεαρός τα μάτια του κι ας θρηνήσει για τη θητεία του στη γη· αλλά ας εξετάσουμε το μηχανισμό των χεριών και των ποδιών του. Και λέγοντας αυτό με άρπαξε τόσο βίαια που έτριξαν οι κλειδώσεις μου, κι άρχισε να μου στρίβει πόδια και χέρια βάζοντάς τα μια εδώ και μια εκεί. «Πουθένα δεν κάθονται τόσο καλά όσο πριν! Ο γέρος ήξερε τι έκανε!» Αυτό φιθύρισε ξεφυσώντας ο Κοπέλιους και την ίδια στιγμή όλα γύρω μου μαύρισαν και σκοτείνιασαν, μια απότομη κράμπα τάραξε τα νεύρα και τα κόκκαλά μου – κι έπειτα έχασα τις αισθήσεις μου.

Μια απαλή ζεστή ανάσα χάιδεψε το πρόσωπό μου, ξύπνησα σαν από ύπνο θανάτου, η μητέρα ήταν σκυμμένη πάνω μου. «Είναι ο Ζάντμαν ακόμη εδώ;» τραύλισα. «Όχι, καλό μου παιδί,

έχει φύγει εδώ και πολλή μα πολλή ώρα, δεν μπορεί να σου κάνει κακό», είπε η μητέρα και φίλησε τον κανακάρη της για να τον καθησυχάσει.

Αλλά γιατί να σε κουράζω, αγαπητέ μου Λόταρ! Τι να σου λέω τέτοιες λεπτομέρειες όταν απομένουν να σου διηγηθώ τόσα πολλά! Αρκετά είπα. Με τσάχωσαν να χρυφακούω και ο Κοπέλιος με κακοπόησε. Ο φόβος και ο τρόμος με έκαναν να ανεβάσω πυρετό κι έμεινα για βδομάδες στο χρεβάτι. «Είναι ο Ζάντμαν ακόμη εδώ;» Αυτή ήταν η πρώτη σωστή μου φράση και το σημάδι πως είχα αναρρώσει, πως είχα σωθεί.

Το μόνο που θα σου διηγηθώ ακόμη είναι η φοβερότερη στιγμή των παιδικών μου χρόνων, για να πεισθείς ότι δε φταίνε τα μάτια μου που όλα πια μου φαίνονται άχρωμα, αλλά το σκοτεινό πεπρωμένο που σκέπασε τη ζωή μου μ' ένα θαμπό συννεφένιο πέπλο που, ίσως; μόνο πεθαίνοντας καταφέρω να σκίσω.

Ο Κοπέλιος δεν εμφανίστηκε πια, είπαν ότι έφυγε από την πόλη.

Είχε περάσει περίπου ένας χρόνος κι εμείς, σύμφωνα με την παλιά μας βραδινή συνήθεια, καθόμασταν στο στρογγυλό τραπέζι. Ο πατέρας ήταν πολύ ευδιάθετος και διηγιόταν πολλά και διασκεδαστικά συμβάντα από τα ταξίδια που είχε κάνει στα νιάτα του. Ξαφνικά, όταν σήμανε εννιά, ακούσαμε την εξώπορτα να τρίζει στους μεντεσέδες της και αργά, βαριά σαν σίδερο βήματα να διασχίζουν το διάδρομο και ν' ανεβαίνουν τη σκάλα. «Ο Κοπέλιος!» είπε χλοιμιάζοντας η μητέρα. «Ναι, είναι ο Κοπέλιος», επανέλαβε ο πατέρας με θαμπή, σπασμένη φωνή. Δάκρυα κύλησαν από τα μάτια της μητέρας. «Αχ», είπε, «το θεωρείς απαραίτητο;» «Για τελευταία φορά», αποχρίθηκε εκείνος, «έρχεται για τελευταία φορά, σου το υπόσχομαι. Φύγε, πάρε και τα παιδιά! Πηγαίνετε! Πηγαίνετε για ύπνο! Καληνύχτα!»

Ένιωσα σαν να με πλάκωνε μια βαριά χρύα πέτρα, μου κόπηκε η ανάσα! Καθώς στεκόμουν ακίνητος, η μητέρα μ' έπιασε από το μπράτσο: «Πάμε, Ναθαναήλ, έλα, πάμε!» Αφέθηκα να με πάρει, να με οδηγήσει στην καμαρούλα μου. «Ησύχασε, ησύχα-

σε, ξάπλωσε στο χρεβάτι! Κοιμήσου, κοιμήσου», φώναξε βγαίνοντας η μητέρα. Άλλα από τον απερίγραπτο φόβο και την ανησυχία που με είχε χυριεύσει, δεν μπορούσα να κλείσω μάτι. Ο μισητός και σιχαμερός Κοπέλιος στεκόταν μπροστά μου με μάτια που πετούσαν σπίθες και γελούσε μοχθηρά· μάταια προσπαθούσα να απαλλαγώ από την εικόνα του. Θα ήταν ήδη μεσάνυχτα όταν ακούστηκε ένας φοβερός κρότος σαν κανονιοβολισμός. Αντήχησε όλο το σπίτι· έξω απ' την πόρτα μου άκουστηκε θρόισμα ρούχων, ένα τρίξιμο στο ξύλινο δάπεδο κι έπειτα ο βρόντος της εξώπορτας που έκλεινε. «Ο Κοπέλιος!» φώναξα με φρίκη και πετάχτηκα από το χρεβάτι. Άκουσα σπαρακιάρδιες φωνές απελπισίας και οδύνης, έτρεξα στο δωμάτιο του πατέρα, η πόρτα ήταν ανοιχτή, έβγαινε αποπνικτικός καπνός, η υπηρέτρια φώναξε: «Αχ, ο χύριος! Ο χύριος!» Μπροστά στην εστία που κάπνιζε ήταν πεσμένος ο πατέρας μου, νεκρός, με καμένο και αλλοιωμένο πρόσωπο, και γύρω του ούρλιαζαν και κλαφούριζαν οι αδελφές – η μητέρα λιπόθυμη παραδίπλα! «Κοπέλιος, καταραμένε σατανά, εσύ σκότωσες τον πατέρα!» φώναξα και έχασα τις αισθήσεις μου. Όταν δυο μέρες αργότερα έβαλαν τον πατέρα στο φέρετρο, τα χαρακτηριστικά του ήταν πάλι ήπια και ήρεμα όπως όταν ζούσε. Αυτό παρηγόρησε την φυχή μου επειδή κατάλαβα ότι η σχέση του με τον διαβολικό Κοπέλιος δεν είχε επιφέρει την αιώνια καταδίκη.

Η έκρηξη είχε ξυπνήσει τους γείτονες, το γεγονός διαδόθηκε, ειδοποιήθηκαν οι αρχές, οι οποίες θέλησαν να επιτρίψουν ευθύνες στον Κοπέλιος. Όμως αυτός είχε εξαφανιστεί από την πόλη χωρίς ν' αφήσει ίχνη.

Αν τώρα, πολυαγαπημένε μου φίλε, σου πω ότι ο πωλητής των βαρομέτρων ήταν αυτός ο αχρείος ο Κοπέλιος, δε θα με παρεκηγήσεις που θεωρώ την εχθρική του παρουσία ως μεγάλη συμφορά. Βέβαια, ήταν ντυμένος αλλιώς, αλλά η κορμοστασιά και τα χαρακτηριστικά του Κοπέλιος είναι χαραγμένα βάθια μέσα μου και δεν μπορεί να σφάλλω. Εξάλλου ο Κοπέλιος δεν άλλαξε καν το όνομά του. Παρουσιάζεται εδώ, όπως μου είπαν, ως μηχανικός από το Πιεμόντε και ονομάζεται Γκιουζέπε Κόπολα.

Είμαι αποφασισμένος να ξεκαθαρίσω τους λογαριασμούς που έχω μαζί του, να εκδικηθώ το θάνατο του πατέρα και ό,τι θέλει ας γίνει.

Μην κάνεις λόγο στη μητέρα για την εμφάνιση αυτού του απαίσιου τέρατος! Χαιρέτησέ μου την αγαπημένη και χαριτωμένη μου Κλάρα, θα της γράψω μόλις φτιάξει λίγο η διάθεσή μου. Να 'σαι καλά κτλ., κτλ.

Η Κλάρα στον Ναθαναήλ

Είναι αλήθεια ότι δε μου έγραφες εδώ και πολύ καιρό, αλλά παρ' όλα αυτά πιστεύω ότι με κουβαλάς στο μυαλό και στη σκέψη σου. Γιατί ασφαλώς εμένα σκεφτόσουν όταν, θέλοντας να στείλεις το τελευταίο σου γράμμα στον αδελφό μου τον Λόταρ, έγραφες, αντί της δικής του, τη δική μου διεύθυνση. Με χαρά άνοιξα το γράμμα και αντιλήφθηκα το λάθος μόνο όταν διάβασα τις λέξεις: «Αχ, πολυαγαπημένε μου Λόταρ!». Κανονικά δε θα 'πρεπε να συνεχίσω το διάβασμα, αλλά να δώσω το γράμμα στον αδελφό μου. Παρότι κάποτε, θέλοντας να με πειράξεις, είπες πως έχω τόση γυναικεία φυχραιμία που, ακόμα κι αν κινδύνευε να γκρεμιστεί το σπίτι, εγώ, ως γυναίκα, πριν το βάλω στα πόδια, θα ίσιωνα βιαστικά τη στραβή τσάκιση στην κουρτίνα του παραθύρου, πρέπει να σε διαβεβαιώσω ότι η αρχή της επιστολής σου με τάραξε πολύ. Δεν μπορούσα να πάρω ανάστα, έβλεπα αστράκια. Αχ, καρδούλα μου, Ναθαναήλ, τι μπορεί να 'ταν αυτό το τόσο φριχτό που είχε συμβεί στη ζωή σου! Η σκέψη να σε αποχωριστώ, να μη σε ξαναδώ ποτέ, μου τρύπησε το στήθος σαν πυρακτωμένο στιλέτο. Διάβαζα δίχως σταματημό! Ο τρόπος που περιγράφεις τον απεχθή Κοπέλιους με έκανε να φρίξω. Για πρώτη φορά μάθαινα με ποιο φριχτό και βίαιο τρόπο πέθανε ο καλός και ηλικιωμένος πατέρας σου. Ο αδελφός μου ο Λόταρ, όταν του έδωσα την επιστολή που του ανήκε, προσπάθησε να με καθησυχάσει, μα δεν τα πολυχατάφερε. Ο Γκιουζέπε Κόπολα, ο μοιραίος πωλητής βαρομέτρων, με ακολουθούσε βήμα προς βήμα και, σχεδόν

ντρέπομαι που το ομολογώ, μπόρεσε να καταστρέψει με κάθε λογής παράξενα ονειροφαντάσματα ακόμα και αυτόν τον υγιή και άλλοτε τόσο γαλήνιο ύπνο μου. Άλλα σύντομα, την επόμενη κιόλας μέρα, το πράγμα διευθετήθηκε μέσα μου. Μη μου κακιώσεις, πολυαγαπημένε, αν ο Λόταρ σου πει πως, παρά τα παράξενα προαισθήματά σου ότι ο Κοπέλιους θα σου κάνει κακό, εγώ είμαι ευδιάθετη κι ανέμελη όπως πάντα.

Πρέπει να σου ομολογήσω ευθέως ότι, κατά τη γνώμη μου, όλα όσα λες συνέβησαν μέσα σου και ελάχιστα έχουν να κάνουν με τον πραγματικό έχω κόσμο. Μπορεί ο γερο-Κοπέλιους να ήταν αρκετά απεχθής, αλλά αυτό που σας έκανε ως παιδιά να τον σιχαίνεστε ήταν ότι μισούσε τα παιδιά.

Φυσικά στην παιδική σου φυχή ο τρομερός Ζάντμαν των παραμυθιών της παραμάνας συνδέθηκε με τον γερο-Κοπέλιους που, ακόμα κι αν δεν πίστευες στον Ζάντμαν, θα παρέμενε ένας μπαμπούλας, ένα ιδιαίτερα επικινδυνό τέρας για τα παιδιά. Οι μυστικές δουλειές που έκανε νυχτιάτικα με τον πατέρα σου δεν ήταν παρά κρυφά πειράματα αλχημείας, κάτι που δε χαροποιούσε βέβαια τη μητέρα σου, αφού ασφαλώς ξοδεύονταν έτσι άσκοπα πολλά χρήματα και σαν να μην έφτανε αυτό, η καρδιά του πατέρα, όπως λένε ότι συμβαίνει πάντα σε όσους πειραματίζονται, ξεχείλιζε απ' την απατηλή ανάγκη για τη μεγάλη αλήθεια με αποτέλεσμα να παραμελεί την οικογένεια.. Σίγουρα η αμέλεια του πατέρα σου προένησε το θάνατό του και ο Κοπέλιους δε φταίει γι' αυτό. Δε θα το πιστέψεις, αλλά χθες ρώτησα το γείτονά μας, που είναι έμπειρος φάρμακοποιός, αν είναι δυνατόν σε χημικά πειράματα να προχληθεί κάποια στιγμή θανατηφόρα έκρηξη. Μου είπε: «Μα βέβαια», και μου περιέγραψε με το δικό του διεξοδικό και ακαταλαβίστικο τρόπο πώς θα μπορούσε να γίνει κάτι τέτοιο, αναφέροντας ένα σωρό παράξενα ιονόματα που βέβαια δεν μπόρεσα να συγχρατήσω. Ασφαλώς τώρα θα έχεις θυμάσει λίγο με την Κλάρα σου. Θα λες: Αυτή την χρύα φυχή δεν τη διαπερνά καμιά αχτίδα του μυστηριακού που αγκαλιάζει συχνά τον άνθρωπο με τα αόρατα μπράτσα του· βλέπει μόνο την πολύχρωμη επιφάνεια του κόσμου και χαίρεται όπως χαίρεται το ανύποπτο παι-

δί για ένα χρυσό καρπό που όμως μέσα του κρύβει θανατηφόρο δηλητήριο.

Αχ, καρδούλα μου Ναθαναήλ, δε νομίζεις ότι ακόμα και στις εύθυμες, ανοιχτές κι ανέμελες φυχές μπορεί να κατοικεί η διαίσθηση της ύπαρξης μιας σκοτεινής δύναμης που μας εχθρεύεται και προσπαθεί να μας καταστρέψει; Άλλα συγχώρα με, αν σαν απλούχο κορίτσι αποτολμώ να εξηγήσω κατά κάποιον τρόπο το τι πιστεύω γι' αυτή την πάλη που γίνεται μέσα μας. Βέβαια, τελικά δε βρίσκω ταϊσωστά λόγια και με περιγελάς, όχι επειδή λέω βλακείς, αλλά επειδή τα λέω τόσο αδέξια.

Αν υπάρχει κάποια σκοτεινή δύναμη, που από πραγματική έχθρα ρίχνει μέσα μας πετονιά για να μας πιάσει και να μας σύρει σ' έναν επικίνδυνο, καταστροφικό δρόμο που από μόνοι μας δε θα τον διαβάιναμε ποτέ — αν υπάρχει μια τέτοια δύναμη, πρέπει να διαμορφωθεί μέσα μας όπως κι εμείς διαμορφώνουμε τον εαυτό μας, να γίνει ο εαυτός μας· γιατί μόνον έτσι θα πιστέψουμε σ' αυτήν και θα της δώσουμε τη θέση που χρειάζεται για να ολοκληρώσει το μυστικό της έργο. Αν το μυαλό μας είναι αρκετά σταθερό και δυναμωμένο από μια ανέφελη ζωή, ώστε να αντιληφθεί την ξένη και εχθρική επιρροή ως τέτοια και να μπορέσουμε να ακολουθήσουμε με ήρεμο βήμα το δρόμο που μας υποδεικνύουν η κλίση και το επάγγελμά μας, τότε αυτή η τρομερή δύναμη θα χαθεί στο μάταιο αγώνα της να γίνει ο καθρέφτης μας. «Είναι επίσης σίγουρο», προσθέτει ο Λόταρ, «ότι παραδιδόμαστε μόνοι μας σ' αυτή τη σκοτεινή φυσική δύναμη, συχνά εμείς οι ίδιοι βάζουμε μέσα μας κάποιες ξένες για μας μορφές, που ο έξω κόσμος έριξε στη στράτα μας, δίνοντας έτσι μόνοι μας το έναυσμα στο πνεύμα που απατηλά πιστεύουμε ότι μιλά μέσα από εκείνη τη μορφή. Είναι ένα φάντασμα του ίδιου μας του Εγώ που, με τη στενή του συγγένεια και τη βαθιά του επίδραση, ρίχνει την φυχή μας στα τάρταρα ή την ανεβάζει στα ουράνια.» Αντιλαμβάνεσαι, Ναθαναήλ καρδούλα μου, ότι εμείς — εγώ και ο αδελφός μου ο Λόταρ — συζητήσαμε διεξοδικά πάνω στο θέμα των σκοτεινών δυνάμεων και εξουσιών. Και τώρα που κατέγραφα, έστω και με προσπάθεια, τα βασικότερα, μου φαίνονται αρκετά

βαθυστόχαστα. Τα τελευταία λόγια του Λόταρ δεν τα καταλαβαίνω πλήρως, διαισθάνομαι μόνο τι θέλει να πει· παρ' όλα αυτά νιώθω πως είναι αλήθεια. Σε παρακαλώ βγάλε τελείως από το μυαλό τον απαίσιο δικηγόρο, τον Κοπέλιους, και τον Γκιουζέπε Κόπολα που πουλάει βαρόμετρα. Να 'σαι βέβαιος ότι αυτές οι ξένες μορφές δεν μπορούν να σου κάνουν τίποτα· μόνο αν πιστέψεις στην εχθρική τους δύναμη μπορεί πράγματι να πάθεις κακό. Αν δεν έβγαινε από κάθε αράδα της επιστολής σου η βαθιά ταραχή της φυχής σου, δε θα πονούσε το φυλλοκάρδι μου για την κατάστασή σου, μα την αλήθεια, θα μπορούσα ν' αστειευτώ για το δικηγόρο Ζάντμαν και τον Κοπέλιους, τον πωλητή των βαρομέτρων. Να είσαι εύθυμος, εύθυμος! Αποφάσισα να γίνω φύλακας-άγγελός σου και να διώξω με τα δυνατά γέλια μου τον απαίσιο Κόπολα, έτσι και τολμήσει να σ' ενοχλήσει στον ύπνο σου. Δε φοβάμαι καθόλου ούτε αυτόν ούτε τις βρομοχερούχλες του και δε θα τον αφήσω να μου καταστρέψει ως δικηγόρος τη λιχουδιά ούτε ως Ζάντμαν τα μάτια.

Αιώνια δική σου, Ναθαναήλ καρδούλα μου, κτλ., κτλ., κτλ.

O Ναθαναήλ στον Λόταρ

Λυπάμαι πολύ που, από δική μου αφηρημάδα βέβαια, η Κλάρα άνοιξε και διάβασε την επιστολή που έγραφα για σένα. Μου έστειλε μια βαθιά φιλοσοφημένη επιστολή, όπου μου αποδεικνύει διεξοδικά ότι ο Κοπέλιους και ο Κόπολα υπάρχουν μόνο μέσα μου και ότι είναι φαντάσματα του Εγώ μου που θα χαθούν πάραυτα αρκεί να τους δω ως φαντάσματα. Αλήθεια, πώς να πιστέψω ότι το πνεύμα που ακτινοβολεί μέσα από τ' ανοιχτόχρωμα, χαμογελαστά, παιδικά της μάτια σαν χαριτωμένο και γλυκό όνειρο, θα μπορούσε να αγορεύει τόσο λογικά και περισπούδαστα; Επικαλείται εσένα. Ότι συζητήσατε για μένα. Ασφαλώς της έκανες μαθήματα λογικής για να τα βλέπει όλα τόσο καθαρά και με σαφήνεια. Άσ' το καλύτερα. Πάντως είναι βέβαιο ότι ο πωλητής Γκιουζέπε Κόπολα δεν είναι σε καμιά περίπτωση ο δικηγόρος

Κοπέλιους. Πηγαίνω στις παραδόσεις ενός νεοφερμένου καθηγητή της φυσικής που ονομάζεται Σπαλαντσάνι, όπως ο διάσημος φυσιοδίφης³, και είναι ιταλικής καταγωγής. Γνωρίζει τον Κόπολα εδώ και χρόνια – εξάλλου φαίνεται και από την προφορά του ότι είναι όντως από το Πιεμόντε. Ο Κοπέλιους ήταν Γερμανός μα, όπως νομίζω, όχι γνήσιος. Δεν έχω καθησυχάσει εντελώς. Μπορεί εσύ και η Κλάρα να με θεωρείτε άτομο που βλέπει εφιάλτες, αλλά εγώ δεν μπορώ ν' απαλλαγώ από την επιρροή που ασκεί πάνω μου το πρόσωπο του Κοπέλιους. Χαίρομαι που, όπως μου λέει ο Σπαλαντσάνι, έχει φύγει από την πόλη. Ο καθηγητής είναι παράξενος άνθρωπος. Κοντός και στρουμπούλος, με έντονα ζυγωματικά, λεπτή μύτη, παχιά χείλη, μικρά διαπεραστικά μάτια. Άλλα αντί να σου τον περιγράφω, καλύτερα δες σε κάποιο βερολινέζικο ημερολόγιο τον Καλιόστρο του. Χοντοβιέκι⁴: έτσι είναι ο Σπαλαντσάνι.

Πρόσφατα, ανέβαινοντας τη σκάλα, αντιλήφθηκα ότι η κουρτίνα, που συνήθως καλύπτει όλη την τζαμωτή πόρτα, άφηνε μια χαραμάδα στο πλάι. Δεν ξέρω πώς μου ήρθε, και κοίταξα από περιέργεια μέσα. Μια φηλή, πολύ λεπτή, καλοφτιαγμένη και υπέροχα ντυμένη γυναίκα καθόταν στο δωμάτιο μπροστά σ' ένα τραπεζάκι όπου ακουμπούσε τα σταυρωμένα χέρια της. Καθόταν απέναντι από την πόρτα κι έτσι μπορούσα να δω το αγγελικό της πρόσωπο. Δεν έδειξε να με αντιλήφθηκε, γενικά τα μάτια της ήταν απλανή, θα έλεγα σχεδόν ότι δεν έβλεπαν, μου φάνηκε σαν να κοιμάτων με τα μάτια ανοιχτά. Ένιωσα περίεργα, γι' αυτό γλίστρησα αθόρυβα στην αίθουσα των παραδόσεων που ήταν δίπλα. Αργότερα πληροφορήθηκα ότι το πρόσωπο που είχα δει ήταν η κόρη του Σπαλαντσάνι, η Ολυμπία, την οποία όλως περιέργως και κατά απαράδεκτο τρόπο κρατάει μέσα κλειδωμένη μη επιτρέποντας να την πλησιάσει κανείς. Τελικά κάτι δεν πάει καλά μ' αυτήν, ίσως είναι καθυστερημένη ή κάτι τέτοιο. Άλλα γιατί σου τα γράφω όλα αυτά; Μπορούσα να σου τα πω προφορικά, καλύτερα και με κάθε λεπτομέρεια. Γιατί, σ' το λέω για να ξέρεις, θα μείνω μαζί σας περισσότερο από δύο βδομάδες. Πρέπει να ξαναδώ το γλυκό μου αγγελούδι, την Κλάρα μου. Για να εξα-

νεμιστεί η κακοκεφιά που (πρέπει να ομολογήσω) μου προκάλεσε η μοιραία «συνετή» επιστολή της με την οποία θέλησε να μου παραστήσει τη δασκάλα. Γι' αυτό και δεν της γράφω σήμερα.

Χιλιάδες χαιρετισμούς κτλ., κτλ., κτλ.

Δεν μπορεί να επινοήσει κανείς κάτι πιο περίεργο και παράξενο απ' αυτό που συνέβη στο φτωχό φίλο μου, το νεαρό φοιτητή Ναθαναήλ, και το οποίο επιχειρώ να σου το διηγηθώ, καλέ μου αναγνώστη. Ένιωσες ποτέ, φίλτατε, ότι κάτι σου γέμιζε πέρα για πέρα το σήθιος, το λογικό και τη σκέψη, παραμερίζοντας όλα τα άλλα; Ότι κάτι μέσα σου έβραζε και κόχλαζε, άνοιξε και κόρωνε, ότι το αίμα κυλούσε ορμητικό στις φλέβες, ότι τα μάγουλά σου κοκκίνιζαν; Ότι το βλέμμα σου ήταν παράξενο, λες κι ήθελε να συλλάβει στον άδειο χώρο μορφές που δεν έβλεπε ανθρώπου μάτι, ότι ο λόγος σου γινόταν βαρύς αναστεναγμός; Μήπως τότε σε ρώτησαν οι φίλοι: «Τι σου συμβαίνει, φίλτατε; Τι έχεις, ακριβέ μου;» Τότε εσύ, θέλοντας να εκφράσεις όσα είχες μέσα σου με όλα τα πύρινα χρώματα, τις σκιές και τα φώτα, προσπαθούσες να βρεις τα λόγια, για να κάνεις τουλάχιστον την αρχή. Άλλα ήταν, φίλτατε, σαν να έπρεπε με την πρώτη κιόλας λέξη να συνοφίσεις όλα όσα συνέβησαν, τα θαυμαστά, τα υπέροχα, τα αποτρόπαια, τα εύθυμα, τα φριχτά, έτσι που να νιώσουν όλοι σαν να τους χτύπησε ρεύμα ηλεκτρικό. Όμως κάθε λέξη, οποιοδήποτε σχήμα λόγου, σου φαινόταν άχρωμο, παγερό και νεκρό. Ψάχνεις και ξαναφάχνεις, κομπιάζεις και τραυλίζεις, και οι νηφάλιες ερωτήσεις των φίλων πέφτουν σαν παγωμένες πνοές ανέμου στην εσωτερική σου φωτιά μέχρι να σβήσει. Αν όμως, όπως ο αναιδής ζωγράφος, έκανες πρώτα με λίγες αδρές γραμμές το περίγραμμα της εικόνας που είχες μέσα σου, θα μπορούσες έπειτα να προσθέσεις ευκολότερα ένα προς ένα τα ολοένα πιο πύρινα χρώματα, και το ζωντανό ανακάτεμα των μορφών θα συνέπαιρνε τους φίλους και θα έβλεπαν εσένα τον ίδιο μέσα από την εικόνα που θα είχε βγει από την φυχή σου! Εμένα, όπως οφείλω να σου ομολογήσω, καλέ μου αναγνώστη, κανένας δε με ρώτησε για την ιστορία του νεαρού Ναθαναήλ· αλλά θα ξέρεις, βέβαια, ότι ανήκω στο

παράξενο έίδος των συγγραφέων που, αν κουβαλούνε μέσα τους κάτι σαν κι αυτό που περιέγραφα προηγουμένως, νομίζουν ότι όποιος τους πλησιάζει (και κατ' επέκταση όλος ο κόσμος), τους ρωτά: «Τι τρέχει; Διηγηθείτε μας, φίλατε!» Έτσι λοιπόν ένιωσα αρκετά έντονα την παρόρμηση να σου μιλήσω για τη μοιραία ζωή του Ναθαναήλ. Το θαυμαστό και το παράξενο πλημμύρισε την φυχή μου, γι' αυτό αλλά κι επειδή ήθελα, αναγνώστη, να σε κάνω αμέσως δεκτικό, ν' αντέξεις το θαυμαστό, που δεν είναι και λίγο πράμα, τυραννίστηκα να βρω μια αρχή για την ιστορία του Ναθαναήλ, μια αρχή σημαντική, πρωτότυπη, συναρπαστική. «Μια φορά κι έναν καιρό...»: η ωραιότερη αρχή κάθε διήγησης, μια υπερβολικά νηφάλια! «Στη μικρή επαρχιακή πόλη Σ. Ζουσε...»: λίγο καλύτερη, τουλάχιστον προετοιμάζει για κλιμάκωση. Ή κατευθείαν στο θέμα: «“Στο διάολο!” φώναξε με οργή και φρίκη στο αγριεμένο βλέμμα του ο φοιτητής Ναθαναήλ όταν ο πωλητής βαρομέτρων Γκιουζέπε Κόπολα...» Αυτό το έγραφα πράγματι, αλλά αυτό το αγριεμένο βλέμμα του φοιτητή Ναθαναήλ μου φάνηκε πως είχε κάτι κωμικό· και η ιστορία δεν είναι διόλου αστεία. Δε μου ήρθε στο μυαλό καμία φράση που να μπορούσε να αποδώσει, έστω και στο ελάχιστο, τη λαμπρότητα των χρωμάτων της εικόνας που είχα μέσα μου. Αποφάσισα να μην αρχίσω καθόλου. Γι' αυτό, καλέ μου αναγνώστη, λάβε τις τρεις επιστολές, που ο φίλος Λόταρ είχε την καλοσύνη να μου δείξει, ως το περίγραμμα όσων θα προσπαθήσω τώρα να σου διηγήσω προσθέτοντας ολοένα περισσότερα χρώματα. Όπως ο καλός πορτρετίστας, ίσως καταφέρω να αναπαραστήσω κάποια μορφή, έτσι που να νομίσεις ότι μοιάζει με το άγνωστο σε σένα πρωτότυπο, να πιστέψεις μάλιστα ότι έχεις δει συχνά αυτό το πρόσωπο με τα ίδια σου τα μάτια. Ίσως να πιστέψεις τότε, αναγνώστη μου, ότι δεν υπάρχει τίποτα πιο παράξενο και τρελό από την πραγματική ζωή και ότι αυτό, το σκοτεινό είδωλο μέσα στο θαυμό καθρέφτη, μόνο ο πουητής μπορεί να το συλλάβει.

Για περισσότερη σαφήνεια, εκτός από τις επιστολές, πρέπει να προσθέσουμε εξαρχής ότι λίγο μετά το θάνατο του πατέρα του Ναθαναήλ, η μητέρα πήρε στο σπίτι την Κλάρα και τον Λόταρ,

παιδιά κάποιου μακρινού συγγενή που είχε πεθάνει επίσης αφήνοντάς τα ορφανά. Η Κλάρα και ο Ναθαναήλ ένιωσαν ο ένας για τον άλλο μια δυνατή σύμπαθεια, κάτι για το οποίο κανείς πάνω στη γη δε θα μπορούσε να τους μεμφθεί· κι όταν ο Ναθαναήλ έφυγε απ' το σπίτι, για να συνεχίσει τις σπουδές του στο Γκ., αρραβωνιάστηκαν. Όταν γράφει λοιπόν την τελευταία επιστολή, ο Ναθαναήλ είναι στο Γκ. και επισκέπτεται τις παραδόσεις του διάσημου καθηγητή της φυσικής, Σπαλαντσάνι.

Θα μπορούσα τώρα να συνεχίσω με την ησυχία μου τη διήγηση. Άλλα αυτή τη στιγμή έχω μπρος στα μάτια μου τόσο ζωντανή την εικόνα της Κλάρας που δεν μπορώ να αποστρέψω το βλέμμα μου, όπως γινόταν πάντα όταν με κοίταζε χαμογελώντας γλυκά. Δε θα λεγε κανείς ότι η Κλάρα είναι ωραία· αυτής της γνώμης θα πρεπει να είναι όσοι καταλάβαιναν, λόγω ειδικότητας, από ομορφιά. Όμως οι αρχιτέκτονες επαινούσαν τις καθαρές αναλογίες της κορμοστασίας της, οι ζωγράφοι έβρισκαν σχεδόν υπερβολικά αβρούς το λαμπό, τους ώμους και το στήθος, κι όλοι μαζί ερωτεύονταν τα μακριά σαν της Μαγδαληνής μαλλιά της και τραύλιζαν ότι είχαν τα χρώματα του Μπατόνι⁵. Κάποιος απ' αυτούς μάλιστα, ένας πραγματικά ονειροπόλος, παρομίασε κατά το πλέον παράδοξο τρόπο τα μάτια της με λίμνη του Ρουίνταλ⁶, στην οποία καθρεφτίζονταν το καθαρό γαλάζιο του ανέφελου ουρανού, το δάσος και τα λουλούδια, όλη η πολύχρωμη και εύθυμη ζωή του πλούσιου τοπίου. Οι ποιητές και οι μουσουργοί προχωρούσαν κι άλλο και έλεγαν: «Τι λίμνες και τι καθρέφτες! Ποιος μπορεί να δει αυτό το κορίτσι και να μην αφουγκρασθεί στα μάτια του θαυμάσιους ουράνιους ήχους και άσματα που εισχωρούν στα βάθη της καρδιάς και αφυπνίζουν και ζωντανεύουν τα πάντα; Αν μετά απ' αυτό δε δημιουργήσουμε κάτι σημαντικό, δεν αξίζουμε και πολλά, κι αυτό θα το διαβάσουμε ολοκάθαρα στο λεπτό χαμόγελο των χειλιών της Κλάρας όταν θα προσπαθήσουμε να της τερετίσουμε κάτι που θα θέλει να παριστάνει το τραγούδι, ασχέτως αν πρόκειται για συνονθύλευμα μεμονωμένων φθόγγων.» Έτσι ήταν. Η Κλάρα είχε τη ζωηρή φαντασία εύθυμου, ασύστολου, ανέμελου παιδιού, βαθιά γυναικεία

φυχή, καθαρή, οξυδερκή λογική. Οι ομιχλώδεις τύποι και οι αιθεροβάμονες έβρισκαν σ' αυτήν το μάστορά τους χωρίς να λέει πολλά — αυτό δεν άρμοζε διόλου στη φύση της — το φωτεινό βλέμμα και το λεπτό ειρωνικό χαμόγελο της έλεγαν: «Πώς διανοέσθε, αγαπητοί φίλοι, ότι θα θεωρήσω πως τα ασαφή και σκαιώδη πλάσματά σας είναι αληθινά με ζωή και κίνηση;» Γι' αυτό πολλοί κατηγορούσαν την Κλάρα για φυχρή, πεζή, δίχως αισθήματα. Άλλοι όμως, που είχαν βαθιά γνώση της ζωής, αγαπούσαν υπέρμετρα το συνετό, καλοσυνάτο χορίτσι με την παιδική φυχή, όμως κανείς όσο ο Ναθαναήλ που ήταν καλός και δυνατός στην επιστήμη και την τέχνη. Η Κλάρα αγαπούσε τον αγαπημένο της με όλη την φυχή. Τα πρώτα σύννεφα στη ζωή της εμφανίστηκαν όταν εκείνος έφυγε από χοντά της. Φαντάζεστε λοιπόν τον ενθουσιασμό με τον οποίο έπεσε στην αγκαλιά του τώρα που εκείνος, όπως είχε υποσχεθεί στην τελευταία του επιστολή προς τον Λόταρ, μπήκε στο δωμάτιο της μητέρας, στη γενέτειρά του. Συνέβη αυτό που φανταζόταν: μόλις αντίκρισε την Κλάρα του, ξέχασε το δικηγόρο Κοπέλιους και τη συνετή επιστολή της αγαπημένης, μεμιάς λύθηκε κάθε παρεξήγηση.

Αλλά όταν ο Ναθαναήλ έγραφε στο φίλο του τον Λόταρ ότι ο απεχθής πωλητής βαρομέτρων Κόπολα είχε μπει με κακό σκοπό στη ζωή του, είχε δίκιο. Όλοι το ένιωσαν: από την πρώτη κιόλας στιγμή ο Ναθαναήλ έδειχνε τελείως αλλαγμένος. Βυθιζόταν σε ζοφερές ονειροφαντασίες και έκανε περίεργα και ασυνήθιστα πράγματα. Τα πάντα γι' αυτόν, όλη η ζωή, δεν ήταν παρά μόνο όνειρο και προϊσθημα. Μιλούσε διαρκώς για το ότι, ενώ ο άνθρωπος πίστευε πως ήταν ελεύθερος, δεν ήταν παρά ένα πιόνι στο φριχτό παιχνίδι των σκοτεινών δυνάμεων· ότι μάταια πρόσπαθούσε να εναντιωθεί, ότι έπρεπε ταπεινά να υποτάσσεται σ' αυτό που του επιφύλασσε η μοίρα. Έφτανε στο σημείο να διατείνεται ότι ήταν ανόντο να πιστεύει κανείς στην αυτοδιάθεση της τέχνης και της επιστήμης, γιατί ο ενθουσιασμός, που είναι απαραίτητος για τη δημιουργία, δεν προερχόταν από το εσωτερικό του ίδιου του ατόμου αλλά ήταν απόρροια μιας έξωθεν ανώτερης αρχής.

Η συνετή Κλάρα έβρισκε αυτό το μυστικιστικό παραλήρημα

πολύ δυσάρεστο, όμως θεωρούσε μάταιο να προσπαθήσει να το αντικρούσει. Μόνο όταν ο Ναθαναήλ απέδειχε ότι ο Κοπέλιους ήταν η αρχή του κακού, κάτι που είχε αντιληφθεί ενώ χρυφάκουγε πίσω από την κουρτίνα, και ότι αυτός ο απεχθής δαίμονας θα κατέστρεψε με φριχτό τρόπο την ερωτική ευτυχία τους, η Κλάρα το θεώρησε πολύ σοβαρό και είπε: «Ναι, Ναθαναήλ, έχεις δίκιο, ο Κοπέλιους είναι το κακό, ο εχθρός, μπορεί να ενεργεί σαν φριχτή διαβολική δύναμη και να επεμβαίνει εμφανώς στη ζωή, αλλά μόνο αν εσύ δεν τον διώχνεις από το μυαλό και από τη σκέψη σου. Όσο πιστεύεις σ' αυτόν, υπάρχει και ενεργεί, η δίκη σου πίστη είναι η δύναμή του.» Ο Ναθαναήλ, εξοργισμένος που η Κλάρα τοποθετούσε την ύπαρξη του δαίμονα μόνο μέσα του, θέλησε να αναπτύξει όλη τη μυστικιστική θεωρία περί δαιμόνων και σκοτεινών δυνάμεων, η Κλάρα όμως τον διέκοψε ενοχλημένη, λέγοντας κάτι αδιάφορο, γεγονός που δεν εξόργισε λιγότερο τον Ναθαναήλ. Κάτι τέτοιες, σκέψητηκε, φυχρές και αναίσθητες φυχές αρνούνται ν' ακούσουν τέτοια βαθιά μυστικά — και μη συνειδητοποιώντας ότι έτσι συμπεριλάμβανε και την Κλάρα σ' αυτά τα υποδεέστερα όντα, επέμεινε να προσπαθεί να τη μυήσει σ' αυτά τα μυστικά. Νωρίς το πρωί, ενώ η Κλάρα βοηθούσε να ετοιμασθεί το πρόγευμα, στάθηκε πλάι της και άρχισε να της διαβάζει χάδε είδους μυστικιστικά βιβλία: η Κλάρα δεν άντεξε: «Καλέ μου Ναθαναήλ, αν ήθελα να σε βρίσω, θα σου έλεγα τώρα πως εσύ είσαι το κακό που εχθρεύεται τον καφέ μου. Γιατί αν, σύμφωνα με την επιθυμία σου, παρατούσα τα πάντα και σε κοίταξα στα μάτια ενώ εσύ διάβαζες, θα μου χυνόταν ο καφές στη φωτιά και θα χάνατε όλοι το πρόγευμά σας!» Ο Ναθαναήλ έκλεισε με δύναμη το βιβλίο και έτρεξε θυμωμένος να βγει απ' το δωμάτιο. Παλιότερα ήταν ιδιαίτερα δεινός στο να γράφει χαριτωμένες, ζωντανές ιστορίες τις οποίες η Κλάρα άκουγε με αγαλλίαση τώρα τα ποιήματά του ήταν σκοτεινά, ακατανόητα, δίχως μορφή, και παρ' όλο που η Κλάρα δεν έλεγε τίποτα για να μην τον πληγώσει, εκείνος ένιωθε πόσο λίγο την άγγιζαν. Για την Κλάρα τίποτα δεν ήταν πιο θανατηφόρο από την ανία: το βλέμμα και ο λόγος της μαρτυρούσαν την ακατανίκητη πνευματική υπνηλία

της. Τα ποιήματα του Ναθαναήλ ήταν πράγματι πολύ ανιαρά. Ο θυμός του για την φυχρή και πεζή φυχή της Κλάρας μεγάλωνε ολοένα, η Κλάρα πάλι δεν μπορούσε να ξεπεράσει τη δυσαρέσκεια για το σκοτεινό, ζοφερό, ανιαρό μυστικισμό του Ναθαναήλ, ότι, ολοένα περισσότερο και χωρίς να το αντιλαμβάνονται, απομακρύνονταν εσωτερικά ο ένας απ' τον άλλο. Η μορφή του απαίσιου Κοπέλιους, όπως έπρεπε να ομολογήσει ο Ναθαναήλ στον εαυτό του, είχε ξεθωριάσει στη φαντασία του και συχνά χρειάζοταν να καταβάλει προσπάθεια για να τον περιγράψει με ζωντανά χρώματα στα ποιήματά του όπου εμφανιζόταν ως το φοβερό πεπρωμένο. Τελικά του ήρθε η ζοφερή ιδέα να κάνει αντικείμενο ενός ποιήματος το προαίσθημα ότι ο Κοπέλιος θα κατέστρεψε την αγάπη του. Περιέγραψε τον εαυτό του και την Κλάρα ως δύο πιστούς ερωτευμένους που όμως αραιά και πού ένιωθαν, θαρρείς, ένα μαύρο χέρι να επεμβαίνει στη ζωή τους και να τους κλέψει τη χαρά. Τελικά, ενώ στέκονται στο βωμό του υμενιου, εμφανίζεται ο φριχτός Κοπέλιος και αγγίζει τα γλυκά μάτια της Κλάρας· εκείνα πετιούνται στο στήθος του Ναθαναήλ, τον καίνε σαν ματωμένες σπίθες, ο Κοπέλιος τον αρπάζει και τον ρίχνει σ' έναν πύρινο κύκλο που περιστρέφεται σαν στρόβιλος και τον αρπάζει σφυρίζοντας και βουίζοντας μακριά. Είναι ένας πάταγος λες και χάπιος τυφώνας μαστιγώνει με οργή τ' αφρισμένα κύματα που ορθώνονται σαν μαύροι γίγαντες με λευκά χεφάλια σε λυσσαλέο αγώνα. Άλλα μέσα σ' αυτόν τον πάταγο ακούει τη φωνή της Κλάρας: «Μα γιατί δε με βλέπεις; Ο Κοπέλιος σε ξεγέλασε, δεν ήταν τα μάτια μου που σου χαφάν το στήθος, ήταν οι πυρακτωμένες σταγόνες από το αίμα της ίδιας σου της καρδιάς – εγώ έχω τα μάτια μου, να, κοίταξέ με!» Ο Ναθαναήλ σκέφτεται: «Είναι η Κλάρα και εγώ είμαι δικός της για πάντα.» Αυτή η σκέψη επεμβαίνει τόσο βίαια στον πύρινο κύκλο που τον σταματά και στο μαύρο βάραθρο στομώνει και σβήνει ο πάταγος. Ο Ναθαναήλ κοιτάζει την Κλάρα στα μάτια: αλλά με τα μάτια της Κλάρας τον κοιτάζει φιλικά ο Θάνατος.

Όταν το έγραψε αυτό ο Ναθαναήλ ήταν πολύ ήσυχος και συγκροτημένος, δούλευε και βελτίωνε την κάθε αράδα και, επειδή

υποτασσόταν στη μετρική αναγκαιότητα, δεν ησύχαζε μέχρι που όλα ηχούσαν σωστά και ομορφα. Άλλα όταν επιτέλους τελείωσε και διάβασε μεγαλόφωνα το ποίημα, τὸν ἐπιασὲ τρόμος και ἄγρια φρίκη και φώναξε: «Τίνος είναι αυτή η τρομαχτική φωνή;» Όμως μετά από λίγο το ποίημα τού φάνηκε πολύ πετυχημένο κι ένιωσε πρέπον να φλογίσει μ' αυτό την φυχρή φυχή της Κλάρας, αν και δεν πολυσχέφτηκε τι φλόγα θα άναψε και πού θα οδηγούσε την Κλάρα με το να την φοβίσει με φρικιαστικές εικόνες που προμάντευαν στην αγάπη της ένα φριχτό και καταστροφικό πεπρωμένο. Οι δύο τους, ο Ναθαναήλ και η Κλάρα κάθονταν στο μικρό κήπο της μητέρας, η Κλάρα ήταν πολύ εύθυμη επειδή εδώ και τρεις μέρες, όσο δηλαδή ο Ναθαναήλ έγραφε εκείνο το ποίημα, δεν την πιλάτευε με τα όνειρα και τα προαισθήματά του. Ο Ναθαναήλ μιλούσε κι αυτός χαρούμενα και ζωηρά για εύθυμα πράγματα, όπως παλιά, έτσι που η Κλάρα είπε: «Είσαι πάλι τελείως δικός μου, βλέπεις που καταφέραμε να διώξουμε τον απαίσιο Κοπέλιους;» Αυτό έκανε τον Ναθαναήλ να θυμηθεί ότι είχε στην τσέπη του το ποίημα που ήθελε να της διαβάσει. Έβγαλε λοιπόν έξω τα φύλλα κι άρχισε την απαγγελία. Υποθέτοντας η Κλάρα ότι την περίμενε ως συνήθως κάτι βαρετό, άρχισε να πλέκει ήσυχα. Άλλα όσο το ζοφερό σύννεφο μαύριζε ολοένα, παράτησε την πλεχτή κάλτσα στην αγκαλιά της και κοίταξε κατάματα τον Ναθαναήλ. Αυτός, παρασυρμένος από την ποίησή του, συνέχιζε ακάθετος, η φλόγα μέσα του κοκκίνιζε τα μάγουλά του, δάκρυα ανάβλυζαν από τα μάτια του. Τελικά τελείωσε το διάβασμα, βόγκησε από έξαντληση, έπιασε το χέρι της Κλάρας και άναστέναξε σαν να ήταν βυθισμένος σε απαρηγόρητη οδύνη: «Αχ, Κλάρα, Κλάρα!» Η Κλάρα τον έσφιξε στο στήθος της και είπε σιγά, αλλά πολύ αργά και σοβαρά: «Ναθαναήλ, Ναθαναήλ καρδούλα μου, πέτα αυτό το απίθανο... παράλογο... τρελό παραμύθι στη φωτιά.» Τότε εκείνος πήδηξε με αποτροπιασμό και, απωθώντας την Κλάρα, φώναξε: «Καταραμένο άφυχο ανδρείκελο!» Έφυγε τρέχοντας, ενώ η βαθιά πληγωμένη Κλάρα έχυνε μαύρο δάκρυ: «Αχ, ποτέ του δε με αγάπησε, δε με καταλαβαίνει», είπε με αναφιλητά. Στην χρεβατίνα βγήκε ο Λόταρ. Η Κλάρα χρειά-

στηρχε να του εξηγήσει τι συνέβη. Ο Λόταρ αγαπούσε ολόφυχα την αδελφή του, κάθε λέξη του κατηγορητηρίου της έπεφτε μέσα του σαν σπίθα και η δυσθυμία, που είχε στην καρδιά από καιρό εξαιτίας του ονειροπαρμένου Ναθαναήλ, μεταμορφώθηκε σε άγριο θυμό. Έτρεξε λοιπόν στον Ναθαναήλ, τον κατηγόρησε με λόγια σκληρά ότι φέρθηκε ανόητα στην αγαπημένη αδελφή του, κι εκείνος έξαλλος του απάντησε στον ίδιο τόνο. Το «τρελέ φανταστόπληκτε» πήρε ως απάντηση το «μίζερε, κοινότοπε, ρουτινάρη». Η μονομαχία ήταν αναπόφευκτη. Αποφάσισαν το επόμενο πρωί να χτυπηθούν πίσω απ' τον κήπο, όπου συνήθιζαν να μονομαχούν οι φοιτητές, με καλοακονισμένα ξίφη. Πηγαίνορέχονταν βουβοί και σκυθρωποί, η Κλάρα είχε ακούσει το δυνατό καβγά και είδε τον οπλουργό που έφερε χαράματα τα ξίφη. Προσθανόταν τι θα συνέβαινε. Φτάνοντας στον τόπο της μονομαχίας ο Λόταρ και ο Ναθαναήλ πέταξαν σκυθρωποί και βουβοί τα σακάκια και ετοιμάζονταν με τη δίφα για αίμα στα φλογισμένα μάτια να επιτεθούν ο ένας στον άλλο· τότε απ' την πόρτα του κήπου όρμησε μέσα η Κλάρα. Με ανάφιλητά φώναξε δυνατά: «Ε, άγριοι και φριχτοί τύποι! Τι περιμένετε; Σκοτώστε με προτύ να χτυπηθείτε! Γιατί πώς θα ζήσω εγώ σ' αυτό τον κόσμο αν ο αγαπημένος μού σκοτώσει τον αδελφό ή ο αδελφός τον αγαπημένον;» Ο Λόταρ έριξε απλώς κάτω το όπλο και χαμήλωσε τα μάτια στη γη, αλλά ο Ναθαναήλ ένιωσε μέσα του να ξαναφουντώνει και να του σπαράζει την καρδιά όλη η αγάπη του για την Κλάρα, όπως τότε, στις ωραιότερες μέρες της υπέροχης εφηβείας. Το φονικό όπλο γλίστρησε απ' το χέρι του, κι ο ίδιος έπεσε στα πόδια της Κλάρας. «Θα μπορέσεις ποτέ να με συγχωρήσεις, Κλάρα καρδούλα μου; Μπορείς να με συγχωρέσεις, Λόταρ, αγαπημένε αδελφέ μου;» Ο Λόταρ συγκινήθηκε απ' τη βαθιά οδύνη του φίλου. Με χίλια δάκρυα οι τρεις τους συμφιλιώθηκαν κι ορκίστηκαν αγάπη, πίστη και να μη χωρίσουν ποτέ.

Ο Ναθαναήλ ένιωσε σαν ένα μεγάλο βάρος, που τον πατούσε κάτω στο χώμα, να είχε φύγει από πάνω του, ναι, σαν να είχε γλιτώσει μετά από αντίσταση στις σκοτεινές δινάμεις που τον κρατούσαν δέσμιο και απειλούσαν να καταστρέψουν την ύπαρξή

του. Πέρασε άλλες τρεις ευτυχισμένες μέρες με τους δικούς του χι έπειτα επέστρεψε στο Γκ. όπου σκόπευε να μείνει ακόμη ένα χρόνο κι έπειτα να γυρίσει μια για πάντα στη γενέτειρά του.

Όλα τα σχετικά με τον Κοπέλιους αποσιωπήθηκαν από τη μητέρα· επειδή γνώριζαν ότι η σκέψη του της προκαλούσε φρίκη γιατί κι αυτή, όπως ο Ναθαναήλ, τον θεωρούσε υπαίτιο για το θάνατο του άντρα της.

Πόσο κατάπληκτος έμεινε ο Ναθαναήλ όταν, θέλοντας να πάει στο σπίτι του, είδε ότι όλο το κτίριο είχε καεί και μόνο οι γυμνοί πέτρινοι τοίχοι ορθώνονταν μέσα από τα αποκαΐδια. Χωρίς να το αντιληφθεί κανείς είχε πιάσει φωτιά το εργαστήριο του φαρμακοποιού, που έμενε στο πρώτο πάτωμα, και από εκεί η φωτιά είχε εξαπλωθεί από κάτω προς τα πάνω σ' όλο το σπίτι· παρ' όλα αυτά οι τολμηροί και δυνατοί φίλοι του Ναθαναήλ είχαν καταφέρει να μπουν έγκαιρα στο δωμάτιο του τελευταίου ορόφου και να σώσουν βιβλία, χειρόγραφα και όργανα. Είχαν μεταφέρει τα πάντα ανέπαφα σε ένα άλλο σπίτι όπου κατέλαβαν ένα δωμάτιο στο οποίο πήγε να μείνει τώρα ο Ναθαναήλ. Δεν έδωσε ιδιαίτερη σημασία στο ότι θα έμενε απέναντι από τον καθηγητή Σπαλαντάνι, ούτε παρακενεύτηκε πολύ όταν διαπίστωσε ότι απ' το παράθυρό του έβλεπε το εσωτερικό ακριβώς του δωματίου όπου καθόταν μόνη της συχνά η Ολυμπία, έτσι που μπορούσε να διακρίνει καθαρά τη φιγούρα της. Εστω κι αν παρέμεναν θόλα και ασαφή τα χαρακτηριστικά του προσώπου της. Βέβαια τελικά πρόσεξε ότι η Ολυμπία καθόταν συχνά για ώρες στην ίδια θέση, όπως την είχε δει τότε από την τζαμωτή πόρτα, άπραγη μπροστά σ' ένα τραπέζικι και τον κοίταζε με καθηλωμένο βλέμμα. Έπρεπε να παραδεχτεί κι ο ίδιος ότι δεν είχε δει ποτέ του ωραιότερη κορμοστασιά. Άλλα έχοντας την Κλάρα στην καρδιά η άκαμπτη και καθηλωμένη Ολυμπία του ήταν εντελώς αδιάφορη και μόνο αραιά και πού σήκωνε το βλέμμα πάνω από τα συγγράμματά του για να δει απέναντι την όμορφη κολόνα, κι αυτό ήταν όλο.

Καθώς έγραφε τώρα στην Κλάρα, ακούστηκε ένα απαλό χτύπημα στην πόρτα. Είπε «Εμπρός!», η πόρτα άνοιξε και ο Κόπο-

λα έχωσε μέσα το απεχθές πρόσωπό του. Ο Ναθαναήλ ένιωσε βαθιά μέσα του μια ταραχή. Έχοντας κατά νου τι του είχε πει ο Σπαλαντσάνι για τον συμπατριώτη του Κόπολα καθώς επίσης και τους ιερούς όρκους που είχε κάνει στην αγαπημένη του αναφορικά με τον Ζάντμαν-Κοπέλιους, νιώθοντας επίσης ντροπή για τον παιδιάστικο φόβο του, έβαλε τα δυνατά του να επιβληθεί στον εαυτό του και είπε όσο γινόταν πιο ήπια και αδιάφορα: «Δεν θέλω ν' αγοράσω βαρόμετρο, καλέ μου φίλε, πηγαίνετε λοιπόν!» Ο Κόπολα όμως μπήκε τώρα για τα καλά στο δωμάτιο και μίλησε με τόνο βραχνό χαμογελώντας απαίσια με το τεράστιο στόμα του ενώ τα ματάκια του άστραφταν κάτω από τις γκρίζες, μεγάλες βλεφαρίδες: «Όχι βαρόμετρο, όχι βαρόμετρο! Έχω και μάτια, όμορφο μάτια!» Με φρίκη φώναξε ο Ναθαναήλ: «Μάτια; Μάτια είπες; Τρελέ, πώς γίνεται να πουλάς μάτια;» Μα την ίδια στιγμή ο Κόπολα παραμέρισε τα βαρόμετρά του, έχωσε τα χέρια στις βαθιές τσέπες του σακακιού του και έβγαλε μονόχλ και γυαλιά που τα απόθεσε στο τραπέζι. «Να, να, γυαλιά, βάλε μύτη σου, αυτό μάτια μου, όμορφο μάτια!» Και λέγοντας αυτά έβγαζε ολοένα περισσότερα γυαλιά μέχρι που όλο το τραπέζι άρχισε να λαμπτυρίζει και ν' αστράφτει. Χιλιάδες μάτια κοίταζαν, βλεφάριζαν σπασμωδικά, κάρφωναν τον Ναθαναήλ. Εκείνος δεν μπορούσε ν' αποστρέψει το βλέμμα του κι ο Κόπολα απόθετε στο τραπέζι όλο και περισσότερα γυαλιά και όλο πιο άγριες και άνωρχες πετάγονταν οι πυρωμένες ματιές που στόχευαν με τις αιματοβαμμένες ακτίνες τους το στήθος του Ναθαναήλ. Κυριευμένος από τρελή φρίκη φώναξε: «Σταμάτα! Σταμάτα, άνθρωπε φρίχτε!» Άρπαξε από το μπράτσο τον Κόπολα, που με το χέρι στην τσέπη ετοιμαζόταν να βγάλει κι άλλα γυαλιά, ασχέτως αν το τραπέζι είχε σκεπαστεί ήδη τελείως. Ο Κόπολα ελευθερώθηκε μ' ένα βραχνό απωθητικό γέλιο και λέγοντας: «Α! όχι για σας; — Αλλά εδώ όμορφο πράγμα!» έβαλε με μια κίνηση όλα τα γυαλιά στην τσέπη του σάκακιού και από μια άλλη, πλαϊνή, έβγαλε ένα σωρό μικρά και μεγάλα κιάλια. Μόλις έφυγαν τα γυαλιά ο Ναθαναήλ ηρέμησε πολύ, σκέφτηκε την Κλάρα και κατάλαβε ότι το φριχτό φάντασμα ήταν αυτό που είχε μέσα του, καθώς επίσης ότι

ο Κόπολα ήταν ένας τίμιος μηχανικός και οπτικός και σε καμιά περίπτωση ο κάταραμένος σωσίας και το φάντασμα του Κοπέλιους. Εξάλλου, τα κιάλια που είχε απλώσει τώρα στο τραπέζι δεν είχαν τίποτα το ίδιαίτερο, κι ούτε ήταν τρομαχτικά σαν τα γυαλιά· για να επανορθώσει λοιπόν ο Ναθαναήλ, αποφάσισε ν' αγοράσει κάτι. Πήρε κάτι μικρά, καλοδουλεμένα κιάλια τσέπης και για να τα ελέγξει, κοίταξε από το παράθυρο. Ποτέ στη ζωή του δεν είχε δει κιάλια που να έφερναν τα αντικείμενα μπρος στα μάτια σου με τόση καθαρότητα, ευχρίνεια και διαύγεια. Ασυναίσθητα κοίταξε στο δωμάτιο του Σπαλαντσάνι: η Ολυμπία καθόταν, ως συνήθως, μπρος στο τραπέζακι, στήριζε εκεί πάνω τα μπράτσα της και είχε τα χέρια σταυρωμένα. Ο Ναθαναήλ παρατήρησε για πρώτη φορά το καλοσχηματισμένο πρόσωπο της Ολυμπίας. Μόνο τα μάτια της φάνηκαν παράξενα: ήταν απλανή και πεθαμένα. Άλλα νετάροντας την εικόνα πίστεψε πως είδε στα μάτια της Ολυμπίας να ανατέλλουν υγρές φεγγαριχτίδες. Ήταν σαν μόλις τώρα να έπαιρνε μπρος η όραση· η φλόγα στο βλέμμα γινόταν όλο και πιο ζωντανή. Ο Ναθαναήλ στεκόταν μαρμαρωμένος στο παράθυρο κοιτάζοντας διαρκώς την ουράνια ομορφιά της Ολυμπίας. Ξερόβηχας και σύρσιμο ποδιών τον ξύπνησε σαν από βαθύ όνειρο. Πίσω του στεκόταν ο Κόπολα: «Tre zechini — Τρία δουκάτα!» Ο Ναθαναήλ είχε ξεχάσει ολότελα τον οπτικό του πλήρωσε βιαστικά όσα ζητούσε. «Όμορφο κιάλια, ε;» ρώτησε ο Κόπολα με την απωθητική βραχνή φωνή του και το μοχθηρό χαμόγελό του. «Ναι, ναι», απάντησε ενοχλημένα ο Ναθαναήλ. «Αντίο, αγαπητέ μου!»

Ο Κόπολα, λοξοκοιτάζοντας παράξενα τον Ναθαναήλ, βγήκε από το δωμάτιο. Τον άκουσε στη σκάλα που γελούσε δυνατά. «Με κοροΐδεύει», σκέφτηκε ο Ναθαναήλ, «επειδή σίγουρα πλήρωσα πολύ ακριβά τα μικρά αυτά κιάλια, τα πλήρωσα πολύ ακριβά!» Ενώ έλεγε χαμηλόφωνα αυτά τα λόγια, του φάνηκε να ηχεί στο δωμάτιο ένας βαθύς φριχτός επιθανάτιος στεναγμός. Του κόπηκε από φόβο η ανάσα. Μα είχε αναστενάξει ο ίδιος, και το ήξερε. «Η Κλάρα», μονολόγησε, «έχει δίκιο όταν λέει ότι επιμένω να βλέπω φαντάσματα· αλλά είναι τρελό, ναι, κάτι παραπάνω

από τρελό που με τρομάζει τώρα τόσο η σκέψη ότι πλήρωσα πολύ ακριβά τα κιάλια του Κόπολα· δε βλέπω κανένα λόγο.» Κάθισε λοιπόν να αποτελείωσει την επιστολή που έγραφε στην Κλάρα, αλλά κοιτάζοντας από το παράθυρο, διαπίστωσε ότι η Ολυμπία καθόταν ακόμη εκεί κι αμέσως, ωθημένος από μια δύναμη στην οποία δεν μπορούσε ν' αντισταθεί, πετάχτηκε πάνω, άρπαξε τα κιάλια του Κόπολα και δεν ξεκόλλησε από την πλανεύτρα θέα της Ολυμπίας παρά μόνο όταν τον φώναξε ο αδελφικός φίλος του ο Ζίγκμουντ για να πάνε στην παράδοση του Σπαλαντσάνι. Η κουρτίνα του μοιραίου δωματίου ήταν ερμητικά κλειστή, δεν μπόρεσε λοιπόν να δει την Ολυμπία, όπως δεν μπόρεσε να τη δει και τις δυο επόμενες μέρες από το παράθυρό του, αν και δεν εγκατέλειψε σχεδόν καθόλου το πόστο του απ' όπου κοίταζε διαρκώς απέναντι με τα κιάλια του Κόπολα. Την τρίτη μέρα έκλεισαν τις κουρτίνες και τα παράθυρα. Εντελώς απελπισμένος και ωθημένος από νοσταλγία και άσβεστο πόθο έτρεξε έξω από το σπίτι. Η μορφή της Ολυμπίας πετούσε μπροστά του στους αιθέρες, ξεπρόβαλλε από τους θάμνους, τον κοίταζε με τα μεγάλα λαμπερά μάτια της μέσα από το φωτεινό ποτάμι. Μέσα του η εικόνα της Κλάρας είχε παραγκωνισθεί, δε σκεφτόταν παρά μόνο την Ολυμπία και παραπονιόταν μεγαλόφωνα και θρηνητικά: «Αχ, φηλό και λαμπρό αστέρι μου, ανέτειλες λοιπόν μόνο και μόνο για να χαθείς αμέσως και να μ' αφήσεις στη σκοτεινή ανέλπιδη νύχτα;»

Όταν θέλησε να επιστρέψει στο δωμάτιό του, άκουσε θορύβους από εργασίες στο σπίτι του Σπαλαντσάνι. Οι πόρτες ήταν ανοιχτές, μετέφεραν μέσα κάθε είδους αντικείμενα, τα παράθυρα του πρώτου ορόφου ήταν ανοιχτά, εργατικές υπηρέτριες σκούπιζαν και ξεσκόνιζαν με τις μεγάλες τρίχινες σκούπες τους, μαραγκοί και ταπετσέρηδες θορυβούσαν με τα σφυριά τους. Ο Ναθαναήλ στάθηκε κατάπληκτος στο δρόμο· εμφανίστηκε τότε χαμογελαστός ο Ζίγκμουντ και του είπε: «Λοιπόν τι έχεις να πεις για το γέρο μας τον Σπαλαντσάνι;» Ο Ναθαναήλ διαβεβαίωσε ότι δεν είχε να πει τίποτα, μια και δεν ήξερε τίποτα, και ότι προς μεγάλη του έκπληξη είχε αντιληφθεί μεγάλη δραστηριότητα και νοι-

κοκύρεμα στο ήσυχο και σκοτεινό σπίτι του καθηγητή. Πληροφορήθηκε τότε από τον Ζίγκμουντ ότι ο Σπαλαντσάνι οργάνωνε για αύριο μια μεγάλη γιορτή, κοντσέρτο και χορό, κι ότι είχε καλέσει το μισό πανεπιστήμιο. Λέγανε μάλιστα ότι ο Σπαλαντσάνι σκόπευε να παρουσιάσει για πρώτη φορά την κόρη του Ολυμπία, την οποία από φόβο έκρυψε μέχρι τώρα από τα μάτια των ανθρώπων.

Ο Ναθαναήλ βρήκε μια πρόσκληση και την καθορισμένη ώρα πήγε με μεγάλο χτυποκάρδι στο σπίτι του καθηγητή, όπου κατέφθαναν ήδη οι άμαξες και άστραφταν τα κεριά μες στις διακοσμημένες αίθουσες. Η συντροφιά ήταν πολυάριθμη και λαμπρή. Η Ολυμπία εμφανίστηκε με πολύ ακριβά και καλόγουστα ρούχα. Ήσουν αναγκασμένος να θαυμάσεις το καλοσχηματισμένο πρόσωπο και το σώμα της. Η κάπως περίεργα κυρτή πλάτη της, η λεπτότητα του σώματός της που θύμιζε σφήνα οφείλονταν μάλλον στα σφιχτά κορδόνια. Το βήμα και η στάση της είχαν κάτι το άκαμπτο και μετρημένο που μερικούς τους ενόχλησε· το απέδωσαν στον καταναγκασμό που επέβαλλε η κοινωνία. Άρχισε το κοντσέρτο. Η Ολυμπία έπαιξε πιάνο με μεγάλη δεξιοτεχνία, τραγούδησε μάλιστα και μια άρια με καθαρή και κοφτή φωνή που ηχούσε σαν γυάλινη καμπάνα. Ο Ναθαναήλ ήταν ενθουσιασμένος· στεκόταν στην τελευταία σειρά, το φως των κεριών τον θάμπωνε και δεν μπορούσε να διαχρίνει καλά τα χαρακτηριστικά της· γι' αυτό, χωρίς να τον αντιληφθεί κανείς, πήρε τα κιάλια του Κόπολα και κοίταξε την ωραία Ολυμπία. Και, αχ, τότε συνειδητοποίησε ότι εκείνη τον κοίταζε με νοσταλγία και κάθε τόνος που ανάτελλε στο ερωτευμένο βλέμμα της, τον άναβε και τον διαπερνόυσε. Τα τεχνικά μουσικά σκαμπανεβάσματα φαίνονταν στον Ναθαναήλ σαν ουράνιοι αλαλαγμοί μιας φυχής που τη λάμπρυνε ο έρωτας και όταν μετά την πτώση ήχησε τελικά στην αίθουσα η παρατεταμένη τρίλια, ένιωσε ξαφνικά σαν να τον αγκάλιαζαν καυτά μπράτσα και μην μπορώντας πια να κρατηθεί, έβγαλε από πόνο και ενθουσιασμό μια δυνατή κραυγή: «Ολυμπία! Όλοι κοίταξαν προς το μέρος του, μερικοί γέλασαν. Ο παίκτης του εκχλησιαστικού οργάνου, με μια γκριμάτσα ακόμα σοβαρότερη από

πριν, αρκέστηκε να πει: «Παρακαλώ, παρακαλώ!» Το χοντσέρ-
το είχε τελειώσει, άρχιζε ο χορός. «Να χορέψω μαζί της! Μαζί
της!» αυτός ήταν τώρα για τον Ναθαναήλ ο στόχος όλων των
επιθυμιών, όλων των προσπαθειών. Άλλα πώς να βρει το θάρ-
ρος να ζητήσει εκείνη που ήταν η βασιλίσσα της γιορτής; Και
όμως! – ούτε ο ίδιος κατάλαβε πώς έγινε και βρέθηκε όταν άρχι-
σε ο χορός δίπλα στην Ολυμπία, την οποία κανείς δεν είχε ζητή-
σει ακόμη⁷ ούτε και πώς κατάφερε, τραυλίζοντας μερικές λέξεις,
να της πιάσει το χέρι. Το χέρι της Ολυμπίας ήταν παγωμένο,
ένιωσε να τον διαπερνά μια φρικιαστική παγωνιά θανάτου, κοι-
ταξει επίμονα την Ολυμπία στα μάτια κι εκείνα του ανταπόδω-
σαν το βλέμμα γεμάτα αγάπη και νοσταλγία⁸ και την ίδια στιγ-
μή, θαρρείς, στα χρύα χέρια της άρχισε να χτυπά ο σφυγμός και
το αίμα της ζωής σαν ποταμός να καίει στις φλέβες. Άλλα και ο
Ναθαναήλ ένιωσε μέσα του να φουντώνει η χαρά του έρωτα,
αγκάλιασε την ωραία Ολυμπία κι άρχισε να χορεύει μαζί της.
Πίστευε μέχρι τώρα ότι χόρευε με ρυθμό, αλλά μπρος στην ιδιόρ-
υθμη σταθερότητα του ρυθμού με τον οποίο χόρευε η Ολυμπία,
κάνοντάς τον μάλιστα συχνά να χάνει το βήμα του, αντιλήφθηκε
σύντομα πόσο υστερούσε. Ήαρ' όλα αυτά δεν ήθελε πια να χορέ-
ψει με άλλη γυναίκα, και ήταν έτοιμος να σκοτώσει οποιονδήπο-
τε θα την πλησίαζε για να την ζητήσει. Πάντως αυτό συνέβη
μόνο δύο φορές⁹ προς έκπληξή του μετά από κάθε χορό η Ολυ-
μπία καθόταν κι έτσι ο Ναθαναήλ δεν έχανε την ευκαιρία να την
ξανασηκώσει. Αν είχε μάτια για να δει και κάτι άλλο εκτός από
την ωραία Ολυμπία, θ' απέφευγε όλη αυτή τη φασαρία¹⁰ γιατί
προφανώς τα χαμηλόφωνα πνιχτά γέλια που ακούγονταν στις
παρέες των νέων, αφορούσαν εκείνη, την ωραία Ολυμπία, την
οποία παραχολουθίσαν παρακενεμένοι, χωρίς κανείς να ξέρει το
γιατί. Ο Ναθαναήλ, ξαναμμένος από το χορό και το άφθονο χρα-
σί, είχε αποβάλει τη συνηθισμένη συστολή του. Καθόταν δίπλα
στην Ολυμπία, της χρατούσε το χέρι και της έλεγε με φλόγα και
ενθουσιασμό για την αγάπη του, χρησιμοποιώντας λόγια που κα-
νείς δεν καταλάβαινε, ούτε αυτός ούτε εκείνη. Ή ίσως μόνο εκεί-
νη¹¹ γιατί τον κοίταζε αδιάκοπα στα μάτια, μια φορά μάλιστα

έβγαλε έναν τριπλό αναστεναγμό: «Αχ, αχ, αχ!» Στον οποίο ο
Ναθαναήλ απάντησε: «Ω, υπέροχη ουράνια γυναίκα, αχτίδια της
επαγγελλόμενης αντίπερα χώρας του έρωτα, βαθιά ψυχή που
μέσα σου καθηρεφτίζεται όλο μου το είναι» κι άλλα τέτοια παρό-
μοια, αλλά το μόνο που έκανε η Ολυμπία ήταν πού και πού να
αναστενάζει: «Αχ, αχ!» Ο καθηγητής Σπαλαντσάνι πέρασε με-
ρικές φορές μπροστά απ' τους ευτυχισμένους και κατά πολύ πε-
ρίεργο τρόπο χαμογέλασε ικανοποιημένος. Παρόλο που ο Ναθα-
ναήλ βρισκόταν σ' έναν τελείως διαφορετικό κόσμο, ένιωσε ξαφ-
νικά ότι εδώ κάτω, στο σπίτι του Σπαλαντσάνι, όλα σκοτείνα-
σαν αισθητά. Κοίταξε γύρω του και αντιλήφθηκε με όχι λίγο τρό-
μο ότι στην άδεια αίθουσα τα δυο τελευταία κεριά είχανε λιώσει
και ήταν έτοιμα να σβήσουν. Η μουσική και ο χορός είχαν στα-
ματήσει από ώρα. «Πρέπει να χωρίσουμε, να χωρίσουμε», φώ-
ναξε βίαια και απελπισμένα, φίλησε το χέρι της Ολυμπίας, έγει-
ρε προς στο στόμα της και τα πυρακτωμένα χελή του βρήκαν τα
παγερά δικά της!¹² Όπως όταν άγγιξε το χρύο της χέρι, ένιωσε να
τον κυριεύει μέσα του φρίκη, του πέρασε ξαφνικά από το νου ο
θρύλος της νεκρής νύφης¹³. Άλλα η Ολυμπία τον είχε σφίξει πάνω
της και, με το φιλί, τα χελή της είχαν αρχίσει να ζεσταίνονται
και να ζωντανεύουν. Ο καθηγητής Σπαλαντσάνι διέσχισε αργά
την άδεια αίθουσα, τα βήματά του ηχούσαν πάλι κούφια και η
φιγούρα του, περιστοιχισμένη από τρεμουλιαστές μακριές σκιές
είχε κάτι εφιαλτικό. «Μ' αγαπάς... μ' αγαπάς, Ολυμπία; Πες
μου μόνο αυτή τη μία λέξη: Μ' αγαπάς;» φιθύρισε ο Ναθαναήλ,
αλλά η Ολυμπία ενώ στηκωνόταν αναστέναξε μόνο: «Αχ, αχ!».
«Ναι, ευγενικό και λαμπρό αστέρι του έρωτα», είπε ο Ναθαναήλ,
«ανάτειλες για μένα και θα φωτίσεις, θα λαμπρύνεις για πάντα
το είναι μου». «Αχ, αχ!» επανέλαβε η Ολυμπία ενώ απομακρυ-
νόταν. Ο Ναθαναήλ την ακολούθησε, και οι δύο τους στάθηκαν
μπροστά στον καθηγητή. «Είχατε, όπως είδα, με την χόρη μου
μια ζωηρή συζήτηση», είπε χαμογελώντας, «αφού λοιπόν, αγα-
πητέ κύριε Ναθαναήλ, αρέσκεστε να συνδιαλέγεστε με ανόητα
κορίτσια, οι επισκέψεις σας μου είναι ευπρόσδεκτες». Μ' έναν
ολοκάθαρο λαμπρό ουρανό στο στήθος, ο Ναθαναήλ αποχώρησε.

Τις επόμενες μέρες η γιορτή του Σπαλαντσάνι αποτελούσε θέμα συζήτησης. Παρότι ο καθηγητής είχε κάνει τα πάντα θέλοντας να επιδείξει λαμπρότητα, τα πειραχτήρια είχαν να διηγηθούν ένα σωρό στραβά και παράξενα που είχαν συμβεί; χορόδευαν χυρίως τη νεκρικά άκαμπτη, μουσική Ολυμπία και, αγνοώντας την εξωτερική ομορφιά της, της απέδιδαν πλήρη βλακεία, κάτι που εξηγούσε γιατί ο Σπαλαντσάνι την κρατούσε τόσο καιρό χρυμμένη. Ο Ναθαναήλ τ' άκουγε αυτά βράζοντας μέσα του, αλλά σιωπούσε: «Μήπως δε θα ταν χαμένος κόπος», σκέφτηκε, «να αποδείξει κανείς σ' αυτούς τους τύπους ότι αυτό που τους εμποδίζει να διακρίνουν τη μεγάλη και υπέροχη φυχή της Ολυμπίας είναι η δική τους βλακεία;»

«Κάνε μου τη χάρη, αδελφέ», είπε μια μέρα ο Ζίγκμουντ, «κάνε μου τη χάρη και πες μου πώς είναι δυνατόν ένα έξυπνο παιδί σαν και σένα να την πατήσει στο φως των χεριών με την ξύλινη κούκλα από απέναντι;» Ο Ναθαναήλ πήγε να βάλει τις φωνές, μα συνετίστηκε έγκαιρα και απάντησε: «Πες μου εσύ, Ζίγκμουντ, που συνήθως έχεις μάτι για το ωραίο και άγρυπνο πνεύμα, πώς σου διέφυγαν τα ουράνια θέλγητρα της Ολυμπίας; Άλλά-έτσι —κι ευχαριστώ γι' αυτό τη μοίρα— δε σ' έχω αντίζηλο· ειδάλλως, ένας από τους δύο μας θα έπεφτε αιμόφυρτος στο χώμα.» Ο Ζίγκμουντ αντιλήφθηκε την κατάσταση του φίλου του, έκανε έναν επιδέξιο ελιγμό και αφού είπε ότι κανείς δεν μπορεί να κρίνει το αντικείμενο του έρωτα, συμπλήρωσε: «Παρ' όλα αυτά είναι περιέργο ότι οι περισσότεροι από μας έχουν την ίδια γνώμη για την Ολυμπία. Τη βρίσκουμε —μην το πάρεις στραβά, αδελφέ!— άκαμπτη και χωρίς φυχή. Το χοριό της είναι αρμονικό, όπως το πρόσωπό της —αυτό αληθεύει! Θα μπορούσε να θεωρηθεί ωραία αν από τη ματιά της δεν απουσίαζε τόσο η ζωή, γιά να μην πω, η όραση. Το βήμα της είναι τόσο περιέργα μετρημένο, κάθε κίνηση φαίνεται σαν αποτέλεσμα κουρδισμένου μηχανισμού. Το παιξιμό της, το τραγούδι της έχει κάτι δυσάρεστο, τον ορθό αλλά άφυγο, ρυθμό της μηχανής, το ίδιο κι ο χορός της. Για μας η Ολυμπία είναι κάτι το υπέρβολικά αλλόχοτο, δε θα θέλαμε να έχουμε σχέσεις μαζί της, είχαμε την εντύπωση πως παρι-

στάνει απλώς τη ζωντανή κι ότι κάτι ιδιαίτερο συμβαίνει με αυτή.» Ο Ναθαναήλ αντιστάθηκε στο πικρό συναίσθημα που τον κατέλαβε στο άκουσμα όσων είπε ο Ζίγκμουντ, επιβλήθηκε στη δυσαρέσκειά του και είπε μόνο πολύ διοβαρά: «Μπορεί σε σας, τους φυχρούς και πεζούς ανθρώπους, η Ολυμπία να φαίνεται αλλόχοτη. Μόνο σε μια ποιητική φυχή ανοίγεται μια άλλη που έχει την ίδια διάρθρωση! Μόνο εγώ βρήκα την πρόσβαση στο ερωτικό της βλέμμα και φωτίστηκα σε φυχή καὶ σε πνεύμα, μόνο στον έρωτα της Ολυμπίας ξαναβρίσκω τον εαυτό μου. Ισως δε σας αρέσει που δε φλυαρεί κοινότοπα όπως οι άλλες ρηχές φυχές. Λέει ελάχιστες λέξεις, αυτό είναι αλήθεια· αλλά οι ελάχιστες αυτές λέξεις είναι σαν ιερογλυφικά του εσωτερικού χόσμου, γεμάτα αγάπη και ανώτερη γνώση για την πνευματική ζωή που ατενίζει το αιώνιο υπερπέραν. Όμως ο νους σας δεν τα χωράει όλα αυτά, για σας είναι χαμένα λόγια.» «Ο Θεός να σε φυλάει, αδελφέ», είπε ο Ζίγκμουντ ήπια, σχεδόν με πόνο φυχής, «αλλά νομίζω πως είσαι σε άσχημο δρόμο. Μπορείς πάντως να υπολογίζεις στη βοήθειά μου αν... Όχι, καλύτερα ας μη συνεχίσω!» Ο Ναθαναήλ ένιωσε ξαφνικά ότι ο φυχρός και πεζός Ζίγκμουντ δήλωνε ότι θα του μείνει πιστός, γι' αυτό έσφιξε εγκάρδια το χέρι που του έτεινε.

Ο Ναθαναήλ είχε λησμονήσει ότι σ' αυτόν τον χόσμο υπήρχε κάποια Κλάρα που αγαπούσε κάποτε· η μητέρα, ο Λόταρ, όλοι είχαν σβηστεί από τη μνήμη του, ζούσε μόνο για την Ολυμπία, με την οποία καθόταν καθημερινά ώρες ολόχληρες, και από αγάπη, από ζωηρή και φλογερή συμπάθεια, από φυχική εκλεκτική συγγένεια, σκαρφίζόταν όλα όσα άκουγε με μεγάλη κατάνυξη η Ολυμπία. Από τα βάθη του σεκρετέρ ο Ναθαναήλ έβγαλε όλα όσα είχε γράψει μέχρι τότε. Ποιήματα, φαντασίες, οράματα, μυθιστορήματα, διηγήματα πολλαπλασιάζονταν καθημερινά με κάθε είδους ουρανοπετάγματα: σονέτα, οκτάστιχα, άσματα· κι όλα αυτά τα διάβαζε το ένα μετά το άλλο, χωρίς να κουράζεται, στην Ολυμπία. Ποτέ του δεν είχε μια τόσο υπέροχη ακροάτρια. Δεν κεντούσε, δεν έπλεκε, δε χάζευε απ' το παράθυρο, δεν τάιζε πουλιά, δεν έπαιζε με σκυλιά του καναπέ και χαϊδεμένες γάτες, δεν απασχολούσε τα χέρια της με λουρίδες χαρτιού ή κάτι τέτοια,

δεν επέτρεπε στον εαυτό της να καταφύγει στο χασμουρητό ή σ' έναν ελαφρό βεβιασμένο βήχα – κοντολογίς; με βλέμμα απλανές κοίταζε στα μάτια τον αγαπημένο και δε σάλευε ρούπι, ότι αυτό το βλέμμα γινόταν όλο και πιο θερμό, όλο και πιο ζωντανό. Μόνο όταν, επιτέλους, ο Ναθαναήλ σηκωνόταν για να της φιλήσει το χέρι αλλά και τα χείλη, του έλεγε: «Αχ, αχ!» Άλλα στη συνέχεια και: «Καληνύχτα, αγαπημένε μου!» «Ω, υπέροχη και βαθυστόχαστη φυχή», φώναζε ο Ναθαναήλ στο δωμάτιό του, «μόνο εσύ, ναι, εσύ με καταλαβαίνεις.» Μέσα του έτρεμε από ενθουσιασμό όσο σκεφτόταν ότι κάθε μέρα διαφαινόταν περισσότερο η θαυμαστή αρμονία της φυχής του με την φυχή της Ολυμπίας· γιατί πίστευε ότι όταν μιλούσε εκείνη για το έργο του, για το ποιητικό ταλέντο του, ήταν σαν μιλούσε το βαθύτερο είναι του, λες και η φωνή της έβγαινε από μέσα του. Κι έτσι ήταν βέβαια: γιατί ποτέ η Ολυμπία δεν είπε περισσότερα απ' όσα αναφέραμε πιο πάνω. Βέβαια, σε κάποιες αναλαμπές νηφαλιότητας, για παράδειγμα όταν ξυπνούσε το πρωί, ο Ναθαναήλ θυμόταν πόσο παθητική και λιγομίλητη ήταν η Ολυμπία· αλλά ακόμη και τότε έλεγε: «Τι είναι οι λέξεις; Μόνο λέξεις! Τα ουράνια μάτια της μου λένε περισσότερα από κάθε γλώσσα στη γη. Πώς να ενταχθεί ένα παιδί του ουρανού στο στενό χύλο που δημιουργεί μια γήινη αξιοθρήνητη ανάγκη;»

Ο καθηγητής Σπαλαντάνι φαινόταν να χαίρεται ιδιαίτερα για τη σχέση της κόρης του με τον Ναθαναήλ, έδειχνε πρόδηλα την ευμένειά του, κι όταν επιτέλους ο Ναθαναήλ έκανε μια νύξη ότι ήθελε να δεσμευθεί με την Ολυμπία, εκείνος με ένα πλατύ χαμόγελο είπε ότι θ' άφηνε την κόρη του να επιλέξει ελεύθερα.

Ενθαρρυμένος απ' αυτά τα λόγια και με τον πόθο να του καίει την καρδιά, ο Ναθαναήλ αποφάσισε την επόμενη κιόλας μέρα να ικετέψει την Ολυμπία να του πει ξεκάθαρα και χωρίς περιστροφές όσα του είχε πει με το γλυκό ερωτευμένο βλέμμα της, δηλαδή να του υποσχεθεί ότι θα γινόταν για πάντα δική του. Έφαξε το δαχτυλίδι, που του είχε χαρίσει την ώρα του αποχωρισμού η μητέρα, για να το προσφέρει στην Ολυμπία ως σύμβολο της αφοσίωσής του, του καρπερού και ανθόσπαρτου βίου μαζί της. Ψά-

χνοντας, βρέθηκαν στα χέρια του οι επιστολές της Κλάρας και του Λόταρ· τις πέταξε με αδιαφορία σε μιαν άκρη, βρήκε το δαχτυλίδι, το έβαλε στην τσέπη του και έτρεξε απέναντι, στην Ολυμπία. Στις σκάλες και στο διάδρομο άκουσε έναν περίεργο θόρυβο· προερχόταν μάλλον από το εργαστήρι του Σπαλαντάνι. Βρόντος ποδιών... σπάσιμο γυαλιών... σπρωξίες και χτυπήματα στην πόρτα, και στα ενδιάμεσα βρισιές και κατάρες. «Άσε με... άσε με... ύπουλε... αχρείε! Γι' αυτό αφιέρωσα εγώ το σώμα και τη ζωή μου;... Χα χα χα!... δεν ήταν αυτό για το οποίο στοιχηματίσαμε... εγώ, εγώ έκανα τα μάτια... εγώ το μηχανισμό... ηλίθιε διάβολε με το μηχανισμό σου... καταραμένε σκύλε, κουτέ ωρολογοποιέ... χάσου... σατανά... στάσου... διαβολικό κτήνος!... στάσου... χάσου... άσ' το!» Ήταν οι φωνές του Σπαλαντάνι και του απαίσιου Κοπέλιους που ακούγονταν ανάκατες και μανιασμένες. Ο Ναθαναήλ όρμησε μέσα με ανείπωτο φόβο. Ο καθηγητής κρατούσε μια γυναικεία φιγούρα από τους ώμους, ο ιταλός Κόπολα από τα πόδια και την τραβολογούσαν πέρα δώθε ερίζοντας με λύσσα για το ποιος θα την πάρει. Με ανείπωτη φρίκη ο Ναθαναήλ τραβήχτηκε πίσω γιατί αναγνώρισε πως η γυναικεία φιγούρα ήταν η Ολυμπία. Οργισμένος θέλησε ν' αποσπάσει την αγαπημένη του από τους μανιακούς, αλλά ακριβώς εκείνη τη στιγμή ο Κόπολα, συστρέφοντας με γιγαντιαία δύναμη το σώμα του, άρπαξε τη φιγούρα από τα χέρια του καθηγητή και του κατάφερε μ' αυτήν ένα φοβερό χτύπημα που τον έκανε να χτυπήσει με την πλάτη στο τραπέζι με τις φιάλες, τους δοκιμαστικούς σωλήνες, τα μπουκάλια και τους γυάλινους κυλίνδρους, να κλυδωνιστεί και να πέσει· ο γυάλινος εξοπλισμός έγινε χίλια κομμάτια. Τώρα ο Κόπολα έριξε τη φιγούρα στον ώμο και κατέβηκε τη σκάλα τρέχοντας και γελώντας νηγηρά, ενώ τα πόδια της φιγούρας κρέμονταν θλιβερά και βροντούσαν στα σκαλοπάτια με ήχο ξύλινο. Ο Ναθαναήλ έστεκε σαν μαρμαρωμένος· είχε δει ολοκάθαρα ότι το χλομό σαν νεκρό, κέρινο πρόσωπο της Ολυμπίας δεν είχε μάτια παρά μόνο μαύρες κόγχες: ήταν μια άψυχη κούκλα. Ο Σπαλαντάνι κυλιόταν στο πάτωμα, είχε κοπεί στο κεφάλι, στο στήθος και στο μπράτσο από θραύσματα γυαλιών, αίμα ανά-

βλυζε από τις πληγές του. Αλλά συγκέντρωσε όλες τις δυνάμεις του: «Τρέξε... τρέξε να τον πιάσεις... τι κοντοστέκεσαι; Ο Κοπέλιούς... ο Κοπέλιος μου άρπαξε την καλύτερη μηχανή μου... Είκοσι χρόνια δούλευα γι' αυτή... Της αφιέρωσα το σώμα και τη ζωή μου... μηχανισμός... ομιλία... βηματισμός... όλα δικά μου... σου έχλεφα τα μάτια... χαμένε... καταραμένε... τρέξε να τον πιάσεις... φέρε μου την Ολυμπία... να πάρε τα μάτια!» Ο Ναθαναήλ είδε τώρα στο πάτωμα δυο ματωμένα μάτια να τον κοιτούν επίμονα, ο Σπαλαντσάνι τα έπιασε με το σώο του χέρι και του τα πέταξε στο στήθος. Τον άρπαξε τότε η τρέλα με τα πυρακτωμένα της νύχια, και μπήκε μέσα του ξεσκίζοντας λογικό και σκέψεις. «Χοπ, χοπ, χοπ! Πύρινε κύκλε, πύρινε κύκλε! Στριφογύρνα πύρινε κύκλε... με χαρά, με χαρά!... Ξύλινη κουκλίτσα, χοπ, όμορφη ξύλινη κουκλίτσα, στριφογύρνα...» Και λέγοντας αυτά έπεσε πάνω στον καθηγητή πιέζοντάς του το λαρύγγι. Θα τον έπνιγε, αλλά η φασαρία είχε προσελκύσει πολλά άτομα, τα οποία όρμησαν μέσα, συγχράτησαν τον μαινόμενο Ναθαναήλ κι έσωσαν τον καθηγητή, του οποίου έδεσαν αμέσως τις πληγές. Όσο δυνατός κι αν ήταν ο Ζίγκμουντ, δεν μπορούσε να καθηλώσει τον μαινόμενο που φώναζε διαρκώς με φοβερή φωνή «Ξύλινη κουκλίτσα στριφογύρνα», και γρονθοκοπούσε γύρω του. Τελικά, πολλοί μαζί ένωσαν τις δυνάμεις τους και κατάφεραν να ελέγξουν την κατάσταση: τον έριξαν κάτω και τον έδεσαν. Τα λόγια του χάνονταν στα φριχτά ζωώδη μουγκρητά του. Σε αυτή την απαίσια μανιακή κατάσταση τον μετέφεραν στο φρενοκομείο.

Πριν συνεχίσω, καλέ μου αναγνώστη, τη διήγηση για το τι συνέβη στη συνέχεια στον άτυχο Ναθαναήλ, μπορώ να διαβεβαιώσω –αν συμπάσχεις, έστω και λίγο, με τον επιδέξιο μηχανικό και κατασκευαστή αυτόματων μηχανών Σπαλαντσάνι– ότι θεραπεύτηκε εντελώς απ’ τις πληγές του. Αναγκάστηκε όμως να εγκαταλείφει το πανεπιστήμιο επειδή η ιστορία του Ναθαναήλ είχε προκαλέσει την ροινή γνώμη και γενικά θεώρησαν ανεπίτρεπτο ότι αμάύρωσε τα τσάγια των λογίων (στα οποία η Ολυμπία είχε παρευρεθεί με επιτυχία) στέλνοντας αντί ζωντανού ατόμου μια ξύλινη κούκλα. Οι νομικοί το απεκάλεσαν μάλιστα εκλεπτυ-

σμένη απάτη, που άξιζε γι’ αυτό σκληρότερη ποινή επειδή στρεφόταν κατά του συνόλου, μια απάτη τόσο καλοστημένη ώστε κανείς (πληγ κάποιων ευφύέστατων φοιτητών) δεν την αντιλήφθηκε, ασχέτως αν τώρα όλοι παρίσταναν τους έξυπνους και επικαλούνταν κάθε ειδους γεγονότα που τους είχαν φανεί τάχα ύποπτα. Βέβαια, αυτοί οι τελευταίοι δεν έλεγαν καμία εξυπνάδα. Γιατί, για παράδειγμα, πώς θα μπορούσε άραγε ποτέ να φανεί ύποπτο το γεγονός ότι, σύμφωνα με τη μαρτυρία κάποιου κομφευόμενου θαμώνα των τσαγιών, η Ολυμπία, ενάντια στους καλούς τρόπους, φταρνίζόταν συχνότερα απ’ ό,τι χασμουριόταν; Το φτάρνισμα, ισχυριζόταν ο κομφευόμενος, ήταν το αυτόματο κούρνισμα του κρυφού μηχανισμού της, αλλά ο ξερός ήχος του κουρνίσματος ακουγόταν κ.λπ. Ο καθηγητής στην έδρα της Ποίησης και Ρητορείας πήρε μια πρέζα καπνού, έκλεισε την ταμπακέρα, καθάρισε το λαιμό και είπε επίσημα: «Άξιότιμοι κύριοι και χυρίες! Δε βλέπετε λοιπόν πού είναι ο λάκκος στη φάβα; Το όλο είναι μία αλληγορία... μία εξεζητημένη μεταφορά! Ασφαλώς με αντιλαμβάνεσθε! Sapienti sat!*!» Αλλά αυτό δεν καθησύχασε αρκετούς από τους αξιότιμους κυρίους· η ιστορία με την αυτόματη μηχανή είχε ριζώσει βαθιά μες στην φυχή τους και ασυναίσθητά άρχισαν να τρέφουν μια πραγματικά φριχτή καχυποφία για κάθε ανθρώπινο ον. Για να σιγουρευτούν ότι δεν αγαπούν ξύλινες κούκλες, αρκετοί εραστές άρχισαν να ζητούν από την αγαπημένη τους να τραγουδά και να χορεύει παραβαίνοντας το ρυθμό, κι ενώ της διάβαζαν κάτι, ζητούσαν από εκείνη να κεντά, να πλέκει, να ποιέζει με το κανές κτλ., προπάντων όμως να μην ακούει μόνο αλλά πού και πού να λέει και κάτι, κι αυτό το κάτι να προϋποθέτει σκέψη και συναίσθημα. Πολλοί δεσμοί έγιναν έτσι πιο σταθεροί και ευχάριστοι, άλλοι πάλι λύθηκαν σιωπηρώς. «Οντως, δεν μπορείς να είσαι για τίποτα σίγουρος», έλεγε ο ένας και ο άλλος. Στα τσάγια άρχισαν να χασμουριούνται σε απίστευτο βαθμό και να μη φταρνίζονται ποτέ για ν’ αντικρούσουν κάθε υποφία. Ο Σπαλαντσάνι, όπως είπαμε, είχε αναγκαστεί να φύγει για ν’

* λατινικά: Αρκετά για τους γνώστες.

αποφύγει την αστυνομική ανάκριση για εξαπάτηση του κοινωνικού συνόλου από μια αυτόματη μηχανή. Ο Κόπολα είχε εξαφανιστεί επίσης.

Ο Ναθαναήλ ξύπνησε σαν από βαρύ, φοβερό όνειρο, άνοιξε τα μάτια κι ένιωσε ένα απερίγραπτα ηδονικό αίσθημα να τον πλημμυρίζει με ουράνια ζεστασιά. Ήταν ξαπλωμένος στο δωμάτιο του πατρικού του σπιτιού, η Κλάρα ήταν σκυμμένη πάνω του και λίγο πιο πέρα στέκονταν η μητέρα και ο Λόταρ. «Επιτέλους, επιτέλους, χαρδούλα μόνη Ναθαναήλ, πέρασες τη βαριά αρρώστια, είσαι ξανά δικός μου!» είπε η Κλάρα από τα βάθη της χαρδιάς και έκλεισε τον Ναθαναήλ στην αγκαλιά της. Απ' τον πολύ τον πόνο και τον ενθουσιασμό φωτεινά καυτά δάκρυα έτρεχαν από τα μάτια εκείνου· αναστέναξε βαθιά: «Κλάρα μου, δική μου Κλάρα!» Μπήκε ο Ζίγκμουντ που στη μεγάλη ανάγκη είχε συμπαρασταθεί πιστά στο φίλο του. Ο Ναθαναήλ του έτεινε το χέρι: «Αχριβέ αδελφέ, δε μ' εγκατέλειφες λοιπόν!» Κάθε ίχνος τρέλας είχε χαθεί, με τη φροντίδα της μητέρας, της αγαπημένης και των φίλων ο Ναθαναήλ δυνάμωσε γρήγορα. Στο μεταξύ η οικογενειακή τύχη είχε γυρίσει: είχε πεθάνει ένας ηλικιωμένος και φτωχός θείος, απ' τον οποίο κανείς δεν περίμενε τίποτα, και είχε αφήσει στη μητέρα, εκτός από μια διόλου ασήμαντη περιουσία, ένα κτηματάκι σε μια όμορφη τοποθεσία κοντά στην πόλη. Εκεί σκόπευαν να μετακομίσουν η μητέρα, ο Ναθαναήλ με την Κλάρα του, και ο Λόταρ. Ο Ναθαναήλ ήταν περισσότερο ήπιος και ανέμελος από ποτέ, τώρα μόνο αναγνώριζε σωστά την ουράνια, καθαρή, υπέροχη φυσή της Κλάρας. Κανείς δεν του υπενθύμιζε, έστω και με την παραμικρότερη αναφορά, το παιρελθόν. Μόνο όταν ο Ζίγκμουντ θέλησε να τους αφήσει και να φύγει, ο Ναθαναήλ είπε: «Μα το θεό, αδελφέ, ήμουν σε άσχημο δρόμο, αλλά την κατάλληλη στιγμή ένας άγγελος με οδήγησε στο φωτεινό μονοπάτι! Και αυτός ήταν η Κλάρα!» Ο Ζίγκμουντ δεν τον άφησε να συνεχίσει από φόβο μην αναζωπυρωθούν οι βαθιά τραυματικές αναμνήσεις.

Για τους τέσσερις ευτυχισμένους ανθρώπους είχε έρθει η ώρα να μετακομίσουν στο κτηματάκι. Το μεσημέρι τους βρήκε στους

δρόμους της πόλης. Είχαν φωνίσει κάποια πράγματα, ο φηλός πύργος του δημαρχείου έριχνε την τεράστια σκιά του στην αγορά. «Τι λέτε», είπε η Κλάρα, «δεν ανεβαίνουμε εκεί πάνω ν' αγναντέψουμε τα μακρινά βουνά;» Άμ επος, αμέργον! Οι δυο τους, ο Ναθαναήλ και Κλάρα, ανέβηκαν πάνω, η μητέρα με την υπηρέτρια επέστρεφαν σπίτι κι ο Λόταρ, που δεν είχε όρεξη ν' ανέβει τόσα σκαλιά, περίμενε κάτω. Πιασμένοι στέκονταν στον φηλότερο εξώστη του πύργου και χάζευαν τα μυρωμένα δάση πίσω από τα οποία ορθωνόταν σαν τεράστια πόλη η γαλάζια οροσειρά.

«Δες εκείνον τον παράξενο μικρό και γχρίζο θάμνο που φαίνεται να έρχεται προς το μέρος μας!» είπε η Κλάρα. Ο Ναθαναήλ έπιασε μηχανικά την τσέπη του· βρήκε τα κιάλια του Κόπολα κοίταξε στο πλάι: η Κλάρα στεκόταν μπροστά στους φακούς! Ένιωσε το σφυγμό και τις φλέβες του να συσπώνται σπασμωδικά – χλοιόμος σαν πεθαμένος κάρφωσε το βλέμμα στην Κλάρα: και τότε τα μάτια κινήθηκαν, άναψαν και πήραν φωτιά. Ο Ναθαναήλ έβγαλε το απαίσιο ουρλιαχτό χυνηγημένου ζώου· έπειτα πήδηξε φηλά στον αέρα και γελώντας φριχτά φώναξε με κοφτό τόνο: «Ξύλινη κουκλίτσα στριφογύρνα – Ξύλινη κουκλίτσα στριφογύρνα!» και με βία άρπαξε την Κλάρα και θέλησε να την γκρεμοτσακίσει. Άλλα εκείνη από φόβο θανάτου γαντζώθηκε απεγνωσμένα στα κάγκελα. Ο Λόταρ άκουσε τον μαινόμενο Ναθαναήλ, άκουσε τη φοβισμένη χραυγή της Κλάρας, ένα φριχτό προαίσθημα τον διαπέρασε, ανέβηκε τρέχοντας η πόρτα του δεύτερου κλιμακοσταύου ήταν κλειστή, η χραυγή οδύνης της Κλάρας ηχούσε τώρα πιο έντονα. Τρελός από οργή και φόβο έπεσε πάνω στην πόρτα η οποία επιτέλους άνοιξε. Οι φθόγγοι της Κλάρας ηχούσαν όλο και πιο ξεψυχισμένοι: «Βοήθεια... σώστε με... σώστε...» Η φωνή έσβηνε στον αέρα. «Πάει, τη σκότωσε ο μανιακός», φώναξε ο Λόταρ. Η πόρτα του εξώστη ήταν επίσης κλειστή. Η απόγνωση του έδωσε τη δύναμη ενός γίγαντα, έβγαλε την πόρτα από τους μεντεσέδες. Θέε και Κύριε! – η Κλάρα χρεμόταν στο κενό και μόνο με το ένα χέρι ήταν αγκιστρωμένη στα σιδερένια κάγκελα. Σβέλτος σαν αστραπή ο Λόταρ άρπαξε την αδελφή του,

την έσυρε μέσα και την ίδια στιγμή χτύπησε με τη γροθιά το πρόσωπο του μανιακού που πετάχτηκε τώρα πίσω αφήνοντας ελεύθερη τη λεία του θανάτου.

Ο Λόταρ κατέβηκε τρέχοντας κρατώντας στα χέρια τη λιπόθυμη αδελφή του. Η Κλάρα είχε σωθεί. Ο Ναθαναήλ φηλά στον εξώστη πηδούσε στον αέρα και φώναζε: «Πύρινε χύκλε στριφογύρνα, πύρινε χύκλε στριφογύρνα!» Μαζεύτηκε κόσμος από τις άγριες κραυγές, ανάμεσά τους κι ο δικηγόρος Κοπέλιους που μόλις είχε φτάσει στην πόλη και είχε έρθει κατευθείαν στην αγορά. Ήθελαν ν' ανέβουν επάνω και να πιάσουν το μανιακό, μα ο Κοπέλιος γέλασε και είπε: «Χα χα, μην μπαίνετε στον κόπο, θα κατέβει από μόνος του», και κοίταξε, όπως και οι άλλοι, φηλά. Ο Ναθαναήλ μαρμάρωσε, έσκυψε, αντιλήφθηκε τον Κοπέλιος και τσιρίζοντας «όμορφο μάτια, όμορφο μάτια» δρασκέλισε το κάγκελο.

Όταν ο Ναθαναήλ βρέθηκε στο λιθόστρωτο με διαλυμένο κεφάλι, ο Κοπέλιος είχε χαθεί ήδη μέσα στο πλήθος.

Λένε ότι έπειτα από αρκετά χρόνια, σε κάποιο απομακρυσμένο μέρος, κάποιος είδε την Κλάρα, χέρι με χέρι μαζί με ένα συμπαθητικό άνδρα, να κάθεται μπροστά στην πόρτα ενός όμορφου αγροτόσπιτου ενώ μπροστά της έπαιζαν δύο ζωηρά αγόρια. Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε λοιπόν ότι τελικά η Κλάρα βρήκε την οικογενειακή γαλήνη που άρμοζε στην καθάρια και εύθυμη ύπαρξή της και που ο έσωτερικά διχασμένος Ναθαναήλ δε θα μπορούσε να της προσφέρει ποτέ.

Δον Χουάν

*Μια απίστευτη ιστορία που συνέβη
σ' ένα λάτρη της μουσικής*